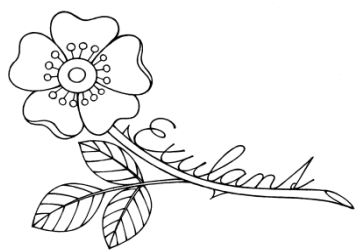

INFORMAČNÍ VĚSTNÍK č. 38 (2/2014)

občanského sdružení

EXULANT

Milí čtenáři,

na konci každého věstníku uvádíme informaci o tom, že činnost občanského sdružení Exulant je financována pouze z dobrovolných příspěvků členů a příznivců. Na začátku tohoto věstníku chci Vám všem, kteří jste naši činnost finančně podpořili, velice poděkovat. Díky Vám může pravidelně vycházet a být rozeslán věstník, ale mohli jsme i spolufinancovat památníky Bible kralické v Lešně a pobělohorských exulantů v Žitavě a můžeme se podílet na vydání nové knihy Edity Štěřikové „Moravské exulantky v obnovené Jednotě bratrské v 18.století“, která by měla letos vyjít. Ještě jednou díky za Vaši podporu.

Sborník z našeho loňského sjezdu „Bible v životě církve“ byl přihlášeným zájemcům rozeslán. Kdo by o něj měl ještě zájem, nechť napíše na adresu pavel.cap@email.cz nebo na adresu našeho sdružení, cena sborníku je 100,- Kč + poštovné.

Zveme Vás na naši pravidelnou konferenci a na valnou hromadu, které se budou konat 11. října 2014 ve sborovém domě Bratrské jednoty baptistů v Liberci. Nová legislativa nás nutí změnit stanovy a budou také voleni členové výboru a revizní komise. V návaznosti na to budeme muset upřesnit evidenci členů. Jde o důležité věci, prosíme, zúčastněte se.

Protože příští věstník vyjde až na jaře 2015, zveme Vás na již tradiční **VII. ročník Memoriálu J. A. Komenského. Bude se konat v sobotu 7. února 2015 v Žacléři.** Sraz účastníků bude jako vždy v 11:00 hod. u železniční zastávky, s běžkami i bez nich.

Vzpomínkové setkání bude u památníku Jana Amose Komenského na Růžovém paloučku.

Jan Bistranin

ŠTĚSTÍ

„Všechno, cokoli mluvíte nebo děláte, činite ve jménu Pána Ježíše a skrze něho děkujte Bohu Otci (Kol.3,17).“

Chci se spolu s vámi zamyslet nad biblickým heslem pro letošní rok. Je to první část 27. verše žalmu 73.:

„Být Bohu blízko, to je mé štěstí...“ ekumenický překlad: **„Mně v Boží blízkosti je dobře...“**; kralický překlad: **„Ale mně nejlépe jest přidržeti se Boha...“**

Dovolte mi na úvod několik nezbytných slov k překladu. Proč číst v našem dnešním textu „**štěstí**“ a nikoliv „**dobře**“, jak má ekumenický překlad? Doslovně věrně originálu by opravdu mělo být použito, že v Boží blízkosti je mi „dobře“. Ovšem ono „dobře“ zní v naší běžné mluvě poněkud oslabeně.

„Jak se máš?“ „Dobře.“ Tedy: Jde to. Nic zásadního se neděje, mohlo by být mnohem hůř, ale taky mnohem lépe. Neztěžuji si, tak normálka, ale vlastně nic moc. To je význam našeho „dobře“. Ovšem biblickému pojmu „dobře“ by mnohem víc odpovídalo to, co my označujeme jako „štěstí“. Ale řekněte mi, kdo vám odpoví na otázku: „Jak se máš?“ slovy: „Jsem šťastný.“ To, co prožívám, mne naplňuje, rozradostňuje, žádné chmury a starosti na obzoru. V mé duši je klid a mír. Srdce se nechvěje žádným strachem, ale spíš

se tetelí. Pohoda, radost, harmonie. Zkrátka štěstí. Kdo tohle prožívá?

A tak mi v Boží blízkosti je nejen dobře, ale „být Bohu blízko, to je mé štěstí.“ U Boha, v Bohu jsem šťastný. Tímto vyjádřením skutečně vynikne, oč v textu žalmu opravdu jde.

Cožpak si na prahu nových období, nových počátků, tradičně nepřejeme právě hodně štěstí? Snad největším konkurentem k tomuto je přání: „Hlavně hodně zdraví.“ K tomu jeden můj známý vždycky podotýká: „Jo, jo, na Titaniku se všichni těšili pevnému zdraví. A co jim to bylo platný?“ Ale vážně. Může být šťastný i člověk, jemuž zdraví úplně neslouží? Jistě může mnohem silněji vyhlížet naději, může prožívat mnohem větší radost i z malých pokroků a zlepšení. Může se víc radovat z maličkostí, které přináší běžný den, protože to není samozřejmost. A to vše jistě přispívá ke štěstí.

Naopak sami jistě znáte zdravé lidi, kteří šťastní nejsou. Položit jednoduché rovnítko mezi zdraví a štěstí a na druhé straně mezi nemoc a neštěstí jednoduše nejde. A být šťastný i v nemoci je jistě lepší, než nešťastný při plném zdraví.

Podobné to je i s hmotnými statky. To si sice nahlas a vzájemně obvykle nepřejeme: „Hlavně ať v tom novém roce máte hodně peněz“ jsem opravdu ještě jako přání od nikoho neslyšel. Ale jedno je jisté, že i lidé velmi majetní nejsou automaticky lidmi šťastnými. Naopak péče o velké majetky přináší spíš neklid, starání, stres. Není co závidět, není o co stát. Spíš bývá šťastný ten, kdo nemá ani moc ani málo, spíš tak akorát pro život.

Kde tedy a v čem najít štěstí?

Zeptat se v knihkupectví, jistě by vám nabídli nějakou příručku, jak jít štěstí vstříc, jakými prostředky ho lze dosáhnout, objevit. Otevřelo by se před vámi široké pole technik od pozitivního myšlení, meditací, cvičení duchovních i tělesných až k věštění a horoskopům. Lidská touha po štěstí je odvěká a snahy a způsoby, jak ho dosáhnout, jak si

ho doslova vynutit a vydupat, jsou nespočetné.

A do tohoto nepřeborného množství způsobů a zaručených cest ke štěstí zní žalmistovo: „Být Bohu nablízku, to je mé štěstí.“ Říká to jako své vyznání. A pro nás jako pozvání. Tam, kde nachází své štěstí biblický svědek, můžeme jej nalézt také my, jeho čtenáři, ti, kdo mu naslouchají.

Jak se tedy mohu dostat do Boží blízkosti? Kde ji najdu? Má na to Bible nějaký návod? Čím se zabývat, kudy se dát, co dělat?

Biblická řeč je jiná. Mnohokrát a různými způsoby dosvědčuje, že nikoli člověk, ale Bůh přichází, aby byl blízko.

„**Bůh je s tebou ve všem, co činíš,**“ (Gn 21,22) slyšel Abraham. A také to mnohokrát zažíval. „**Já budu s tebou a požehnám ti,**“ (Gn. 26,3) slyšel jeho syn Izák. Po něm i jeho syn Jákob: „**Hle, já jsem s tebou. Budu tě střežit všude, kam půjdeš.**“ (Gn. 28,15) Toto zaslíbení platilo praotcům a stejně tak i lidu z nich vzešlému. Podobná povzbuzení slyšel Mojžíš: „**Budu s tebou, budu se s tebou setkávat, budu s tebou mluvit.**“ Proroci to pak opakovaně vyřizovali lidu Izraele.

Bůh je blízký, Bůh je s námi – Immanuel. V Ježíši Kristu se Bůh narodil jako člověk, aby nám byl nejbliže jako jeden z nás, nejbliže, jak jen to je možné. On již je blízko, nemusím se nikam vydávat na, kdo ví, jak dlouhou a náročnou pouť.

Tato Boží blízkost nám je pak zaslíbena vždy, když se ve jménu Ježíše Krista společně setkáváme k modlitbám, nad Písmem, kolem stolu Páně.

Nezáleží přitom na dokonalém profesionálním výkonu faráře. Zárukou Boží blízkosti není ani bezchybné, doslovně přesné a do posledního gesta vypilované dění nazývané svátost. Při našich setkáváních ve společných shromážděních, rodinách i na pracovištích záleží jedině a pouze na Boží milosti, na Božím sklonění a přiblížení se k nám.

Jedině díky Bohu smíme zažít a poznat tu úžasnou skutečnost, kterou nám sděluje žalmista: „Mně v Boží blízkosti je dobře. Být blízko Bohu, to je mé štěstí.“

Pokud tedy chceme opravdu nějaký návod na to, jak dojít v našich životech štěstí, pak my lidé pro to můžeme udělat jediné: Být otevření pro způsoby Božího přícházení k nám, snažit se je zahlédnout a zaslechnout, nepromarňovat ty chvíle a události, kterými Bůh svou blízkost zaslibuje, věřit tomu, že Boží slovo o jeho blízkosti platí pro jeho věrnost a z jeho milosti. A navíc kralický překlad nás směřuje jak na to: „**Mně nejlépe jest přidržeti se Boha.**“

Tak tedy hodně štěstí!

Aleš Mostecký

ŽITAVA – ÚTOČIŠTĚ EXULANTŮ

V době násilné protireformace (po roce 1621) se stala Žitava útočištěm pro české i německé evangelíky ze zemí Koruny české, kteří chtěli zachovat svobodu svědomí pro sebe i pro své potomky. Saský kurfiřt vydal 18. ledna 1623 nařízení, aby čeští exulanti, kteří požádají o azyl, byli v jeho zemi přijímáni. Již v dubnu 1623 byla Žitava exulanty přeplněna. Šestitisícové město se muselo vypořádat s tisícem přibývajících exulantů, což nebylo bez problémů. Po uzákonění římského katolictví jako jediného povoleného křesťanského vyznání v Čechách a na Moravě (1627, 1628) směřovaly sem další a další vlny exulantů. V roce 1630 si čeští exulanti zřídili v Demuthově domě (dnes Neustadt č. 10) vlastní modlitebnu, v níž se shromažďovali šedesát let. Později byla česká modlitebna v Heffterbau (dnes část žitavského muzea).

Mnozí z exulantů z českých zemí a jejich potomků přispěli ke kulturnímu a hospodářskému rozvoji města (Christian Weise, Andreas Hammerschmidt, Christian Pescheck, Christian Adolph Pescheck, Karl Gottlob Moráwek a další). Pro pronásledované evangelíky v českých zemích byla Žitava až do vydání tolerančního patentu (1781) místem

duchovní podpory. Kazatelé a vydavatelé českých knih (Václav Trojan, Daniel Stránský, Kašpar Motěšický, Václav Kleych a další) jim odtud přinašeli, často i s nasazením vlastního života, posilu a naději.

Občanské sdružení Exulant a město Žitava se za podpory Fondu malých projektů Euroregionu Nisa rozhodly připomenout tyto historické vazby mezi Čechy a Němci v oblasti zápasu o svobodu a lidskou důstojnost pamětní deskou, umístěnou na domě, kde byla první modlitebna českých exulantů v Žitavě. Nový památník, jehož autorem je akademický malíř Jan Měšťan, odhalili v sobotu 8. 3. 2014 synodní senior Joel Ruml a primátor Žitavy Arnd Voigt. Pěkné bylo, že se k této příležitosti sešlo početné společenství členů i nečlenů Exulanta – z české strany českobratrských evangelíků, baptistů, členů Ochranovského seniorátu, z německé strany žitavských luteránů i zástupců Jednoty bratrské z Herrnhutu a z obou stran i těch, kteří se do uvedených škatulek nevejdou. Zazněly přednášky historičky Edity Štěříkové a ředitele žitavského muzea Mariuse Winzlera o pohnuté historii exulantů v Žitavě i o jejich přínosu městu a Lužici, zazpívaly pěvecké sbory Českobratrské církve evangelické a Bratrské jednoty baptistů z Liberce, zahrál dechový soubor žitavských luteránů.

Jan Bistranin

V době od roku 1622 do roku 1781 nacházeli v Žitavě útočiště čeští exulanti. Pro svobodu svého svědomí se vzdali majetku, domova i vlasti. Zde přispěli k hospodářskému i kulturnímu rozvoji města a působili odtud svou literární činností i do Čech. V tomto domě byla první česká modlitebna.

ZITTAU

PRAHA

In der Zeit von 1622 bis 1781 fanden böhmische Exulanten Zuflucht in Zittau. Für die Freiheit ihres Gewissens verzichteten sie auf ihren Besitz, ihr Zuhause und ihre Heimat. Sie trugen zur wirtschaftlichen und kulturellen Entwicklung der Stadt bei und wirkten von hier aus mit ihrer literarischen Tätigkeit auch nach Böhmen. In diesem Haus befand sich der erste böhmische Gebetsraum.

Proslov synodního seniora Joele Rumla

Vážený pane starosto, vážení hosté, bratři a sestry,

ačkoliv víme, že jda po ulici, pamětních desek si všimne málokdo, přesto takové desky nejsou zbytečné. Upozorňují na paměti-hodnou souvislost určitého místa s nějakou osobou nebo událostí. Upozorňují na to, co má zůstat v paměti.

Dneska se scházíme, abychom odhalili tuto desku s tím, že nemá být zapomenuto, co prožili naši předkové v tomto městě, nedaleko hranic své dosavadní domoviny.

Historie města Žitava je bohatá a dlouhá. Stopy někdejších Čechů jsou tady tak četné, jako stopy Němců na druhé straně nedaleké hranice. Typické příhraniční soužití by nemělo být ničím zvláštním do chvíle, dokud nedojde k vynucenému odchodu. A to se stávalo a to se děje pod tlakem vnějších událostí, nesvobody nebo útlaku. Tak to zažili naši předkové. Opustili svou vlast, našli domov tady, museli se znovu sžívat s novým prostředím, ale dělali to uvědoměle, nechtěli zradit svou víru otců. Čímž pomáhali definovat obsah slova „hodnota“. Hodnotou je to, pro co je člověk ochoten nejen se něčeho vzdát, ale přinést oběť, někdy i oběť vlastního života. Hodnota vždycky něco stojí.

Tuto skutečnost je třeba udržovat v paměti, nést ji dál a vést nové generace na paměti-hodná a mlčenlivá místa. Kde hovoří třeba jen symbol, deska nebo souvislost.

Jsem rád, že k tomuto aktu dnes dochází. Děkuji městu, že s umístěním desky souhlasilo a děkuji sdružení Exulant za pozvání k účasti. Pravděpodobně to nebude poslední deska na světě, která bude připomínat ty, kdo pro svědomí museli opustit svou vlast a stali se exulanty. Moc našeho světa s její slabostí čelit všelijakým pokušením bude stále dávat lidem do nedobrovolného pohybu. Kéž tedy je tato deska i památkou těch, kdo dokázali nabízet nové prostředí pro život a novou svobodnější perspektivu, ve které pak člověk mohl žít, aniž by musel ohýbat svou páteř a lámat svůj charakter.

Ať je tedy tato deska nejen památkou, ale i výzvou k umění tvořit domov i těm, kdo jej ztratí.

Proslov primátora Arnda Voigta

Jménem města Zittau Vás srdečně vítám na tomto historickém místě. Důvodem našeho setkání je odhalení pamětní desky, která připomíná významnou roli města Zittau, jako útočiště českých a moravských exulantů.

Rád bych iniciátorům této pamětní desky (sdružení českých exulantů) upřímně poděkoval za jejich nasazení. Díky přeshraniční spolupráci a s podporou Euroregionu Nisa mohl být tento projekt, v rámci Fondu malých projektů, uskutečněn. Za to jsme také velmi vděční.

Tato pamětní deska je symbolem těsné spolupráce a velmi těsné integrace našeho města s historií našich sousedů. Připomínám, že asi před 300 lety našlo více než 1000 náboženských uprchlíků v Zittau nový domov. Pro 6000 obyvatel Zittau to byl významný čin. Ale vyplatilo se to. Exulanti významně přispěli ke kulturnímu a hospodářskému rozmachu, jehož mottem bylo posléze označení města jako „bohatá Zittau“.

Úspěšná historie Zittau jako útočiště je stimulem i v současnosti a nutí nás přemýšlet o problematice migrace, která je přinejmenším stejně aktuální dnes, jako byla před 300 lety.

Přeji si, aby mnoho občanů našeho města, jakož i návštěvníků, kteří se dnes účastní odhalení této pamětní desky, přispělo dalším badáním k naší společné, nadnárodní historii.

ČEŠTÍ EXULANTI V ŽITAVĚ

Žitava je vklíněna mezi dva výběžky českého pohraničního území. Pro tuto polohu ji napříč staletími nepřímou stíhaly následky bouřlivých a neklidných dob v Čechách. Do blízké Žitavy se rádi uchýlovali uprchlíci a emigranti z Čech. Při dnešní příležitosti chceme vzpomenout na exulanty, kteří sem přišli v letech 1621 až 1781, v době násilné protireformace v Čechách.

Lidské obavy a strachy byly v minulosti podobné jako dnes. Je pochopitelné, že starousedlé žitavské obyvatele v 17. a 18. století nejednou, když v žitavských ulicích vídali příliš mnoho cizích lidí a slyšeli mluvit víc česky než německy, trápily starosti o vlastní budoucnost a obživu.

Do Žitavy přicházelo nejen mnoho Čechů, nýbrž i mnoho Němců z Čech. Všichni tito exulanti, Němci i Češi, opustili své domovy proto, že si chtěli zachovat svou víru a svobodu svědomí. Nesnášenlivost a násilnost, kterou se v době tzv. konfesionalizace a ještě i později provinily křesťanské církve, je zahánějící, biblicky nezdůvodnitelná a ničím neospravedlnitelná.

Z Čech vykázání evangeličtí duchovní, ke změně vyznání donucování řemeslníci z měst a brzy i šlechta emigrovali svobodně a bez překážek a mohli s sebou přinést do emigrace i něco peněz. Ani chudí lidé českých měst se své víry nechtěli vzdát a mnozí z nich volili rovněž emigraci. Později, když rekatalizační opatření zasáhla tvrději i venkovské obyvatelstvo, rychle přibývali uprchlíci z českých vsí. Poddaní však neměli právo emigrovat, prchali tajně, a málokomu z nich se podařilo vzít s sebou něco ze svého majetku. Často přicházeli do Žitavy přímo z vězení, vysílení, zranění a polonazí. V žitavských ulicích bylo brzy vidět mnoho exulantské bídy a utrpení.

Už v dubnu 1623 bylo město exulanty přeplněno. 29. června toho roku prosil žitavský magistrát saského kurfiřta o dovození, aby nemusel do města přijímat už žádné další exulanty, protože je třeba obávat se nedostatku potravin. Saský kurfiřt měl však zásadně o exulanty zájem a na obavy žitavských měšťanů se neohlížel. Žitavští opakovali svou žádost v následujících letech ještě několikrát, avšak bez úspěchu.

Mnozí exulanti sami viděli, že je Žitava přelidněná. Obávali se, že tu nenajdou obživu a odcházeli dál. Avšak mnozí zůstali a neustále přicházeli další uprchlíci. V květnu 1641 žilo v Žitavě 113 českých exulantských

rodin.¹ Ti, kteří měli peníze, si chtěli koupit nebo postavit dům. Na bývalých, už nepoužívaných močálovitých pastvinách vyrůstalo nové předměstí (Böhmische Vorstadt) s novými domy a zahradami. Exulanti si hleděli vydělávat předemím nebo nádenickou prací. Kteří k tomu měli příležitost, živili se z výnosu vlastních nebo najatých zahrad, jiní obchodovali s peřím, dobyt看em i plátnem. Nádenické práce byl brzy nedostatek, čímž trpěly i starousedlé chudé rodiny a žitavští obchodníci s plátnem naříkali nad úbytkem zisku. 22. června 1651 musel být magistrát důrazně napomenut, aby umožnil řemeslníkům, pokud k tomu mají potřebné peníze, získat měšťanské právo.² O necelé tři týdny později si přesto stěžovalo u kurfiřta 31 německých exulantů, řemeslníků příšlých z Čech, že nemohou dosáhnout měšťanského práva a přijetí do cechů.³

Exulanti, kteří získali měšťanské právo, už zpravidla nebyli počítáni k exulantům. Podle jednoho seznamu⁴ z roku 1654 bylo ve městě a okolí 92 českých exulantských rodin, ale v jiném seznamu⁵ z téhož roku je uvedeno 393 rodin ve městě a nejbližším okolí. Počet exulantů v této době zesílených protireformačních opatření v Čechách sice rychle stoupal, ale seznamy byly také vypracovávány velmi nedbale a zůstávaly neúplné.

Německy mluvící exulanti z Čech to neměli snadné, ale měli podstatně lepší možnosti stát se brzy nenápadnými a rychle se integrovat. Češi naproti tomu bojovali s jazykovou bariérou a byli nedůvěřivě pozorováni jako ne zcela pravověrní luteráni.

¹ Hauptstaatsarchiv Dresden, Loc. 10 332 / 4, f. 26nn.

² Podle konceptu zprávy městské rady z 25.06.1732 (Stadtarchiv Zittau, VII/ I /4, Fach 815, f. 18-27; - otiskl Eduard Winter: Die tschechische und slowakische Emigration in Deutschland im 17. und 18. Jahrhundert, Berlin 1955, str. 370.)

³ Staatsarchiv Bautzen, Best. Oberamt Nr. 4203, 10.07.1651 a 15.7.1651. - Stadtarchiv Zittau, VII Abschn. I. Abs. 1 f. Nr. 1. Bd. 1 Fach 815/1, F. 14-17.

⁴ Hauptstaatsarchiv Dresden, Loc. 10 332 / 4, f. 219nn: *Designation derer emigranten, welche sich in und außerhalb der Stadt Zittau aufhalten.*

⁵ Staatsarchiv Bautzen, Best. Oberamt, Nr. 4278, f. 166-174; - 14.12.1654.

Jedním z nejvroucnějších přání exulantů byla účast na evangelických bohoslužbách. Ve své naprosté většině pocházeli ze sborů české novoutrakvistické církve, blízké církvi luterské, ale Češi nerozuměli německým kázáním. V Žitavě bylo sice dost z Čech vyhnaných evangelických duchovních, avšak dovoleno bylo jen jedno české kázání v týdnu, a to v sobotu večer v kostele Sv. Jana. Sobota byla pracovním dnem a ne každý mohl svou práci včas složit. Kromě toho bylo Čechům pouze jedno kázání v týdnu málo.

V roce 1630 si čeští exulanti najali velkou místnost „za marštalem“ na Novém městě v Demuthově domě. V sále bylo zřízeno několik míst k sezení, za něž se platilo a výtěžek sloužil k zaplacení nájmu. Většina účastníků bohoslužeb musela stát, což bylo vzhledem k nedostatečné velikosti sálu praktické. Tak se Češi postarali na vlastní pěst o předpoklady nutné k tomu, aby se mohli častěji scházet kolem Slova Božího.

Tato soukromá česká shromáždění a činnost zodpovědného českého kazatele Pavla Krupského (Paul Crupius) byla městskou radou i městskou duchovní správou, byť s velkými omezeními a neustálou nedůvěrou, trpěna. Usnadňovalo jim to udržet si přehled a dozor nad českými exulanty, kteří by se byli jinak shromažďovali v početných menších kroužcích. Kasualie mezi Čechy však nárokovali městští faráři, protože poplatky za ně vylepšovaly jejich příjmy. Také k Večeři Páně museli jít Češi do německých kostelů k německým farářům. Kazatel Krupský zodpovídal jen za přípravu českých komunikantů k Večeři Páně.

Městské duchovenstvo přesto podezíralo Krupského, že se obohacuje na jejich úkor. Krupský byl ve své činnosti přísně pozorován a stále znovu neprávem podezírán. Mimo jiné mu bylo předhazováno, že radí Čechům, aby pochovávali své mrtvé bez kazatele. Pro chudé exulanty to však byla otázka peněz a německému kazateli stejně nerozuměli.

Na prosté a chudé české exulanty pohlíželo německé duchovenstvo se značným

pohrdáním. V roce 1661 hájil Krupský sebe i svůj sbor proti otevřenému nepřátelství ze strany městského duchovenstva, které mu mimo jiné předhazovalo, že jim posílá k Večeři Páně „*týdně velký počet neotesaných komunikantů*“.

Žitavští duchovní si přáli, aby Češi nechodili k Večeři Páně častěji než jednou za čtvrt roku. K tomu je Krupský chtěl napomínat. Exulantů bylo v Žitavě mnoho, všichni najednou jít nemohli, museli se vystřídat. Kromě toho přicházeli někteří Češi jen kvůli účasti na Večeři Páně tajně přímo z Čech a vraceli se tam hned zas zpět. Těmto dával Krupský přednost. Přiznával, že o Svatodušních svátcích poslal vedle jistého počtu žitavských Čechů k Večeři Páně také osmdesát těchto takzvaných „cizích“ komunikantů, kteří přišli z Čech. Krupský hájil jejich účast na Večeři Páně a byl přesvědčen, že je natolik dobře zná. Sám je tajně v Čechách navštěvoval a znal jejich tvrdé osudy. Někteří z nich se skrývali mnoho let v lesích a vinicích, protože se nechtěli vzdát své víry, ani navždy opustit svou vlast a rodinu. Přicházeli do Žitavy, jen aby se duchovně posílili. Avšak při Večeři Páně se chovali všichni Češi velmi nešikovně. Protože slovům kazatele nerozuměli, nezbývalo jim, než se dívat, co dělají němečtí účastníci a napodobovat je. K oltáři přistupovali příliš brzy nebo příliš pozdě, a to rušilo vysluhujícího faráře i německé komunikanty.

Krupský hájil své „*neotesané*“ Čechy: „*Ach, kdyby byli tak neotesaní a v učení o spasení nevědomí, neschovávali by se po tak mnohá těžká léta, někteří už třicet let, v létě i v zimě v lesích a vinicích, nýbrž odpadli by od své víry a mohli by bydlet u svých [rodin]. Ale protože je jim Pán Ježíš velmi milý, mají ho ve svém srdci a raději trpí takovou nouzi. Zda jsou otesaní nebo neotesaní nevím, ale tolik vím, že Pán Bůh nehledí na vnější uhlazenost, ceremonie a půvabné obyčeje. Hledí k srdci. A když si slavné městské duchovenstvo tolik stěžuje na neotesané Čechy, proč nám není nápomocno,*

aby byly vyslyšeny naše mnohé žádosti a prosby o povolení [českých] bohoslužeb s Večeří Páně, aby nám Čechům bylo dopřáno místo v jednom kostele a aby nám byla přenechána starost o neotesané Čechy?“

V této souvislosti Krupský neodolal, aby Němce nepopíchl. Mínil, že Češi se k Němcům nikdy tak odmítavě nechovali a připomněl, že v minulých dobrých časech jim byly nejen v pohraničí, nýbrž i ve středu království „*křesťansky a bratrsky*“ dopřány „*bohoslužby s německým kázáním a Večeří Páně, ačkoliv se v několika člancích (nebylo jich však mnoho) neshodovaly s českými ceremonii...*“⁶

Pronajatá shromažďovací místnost nebyla dostačující. Při bohoslužbách stála většina účastníků těsně vedle sebe, vzduch byl vydýchaný a často během bohoslužeb někdo omdlel. Žitavský kostel Sv. Trojice stál přitom prázdný, nebyl používán. Exulanti prosili, aby jim bylo dovoleno shromažďovat se tam a chtěli podle svých možností přispívat na údržbu kostela, ale marně. Když jim bylo odepřeno užívání kostela, chtěli se spokojit s jakoukoli jinou větší shromažďovací místností. Avšak magistrát i městská duchovní správa trpěly exulanty ve městě jen nerady a mínily, kdyby jim byl přenechán k používání kostel, přišlo by jich do Žitavy ještě víc a chtěli by tu zůstat, což by způsobilo zas jen další těžkosti.⁷

Čeští exulanti se několikrát bezúspěšně pokoušeli o oficiální uznání českého sboru. Museli stále znovu bojovat za jeho pouhé trpění a neúnavně opakovali své žádosti o povolení konání Večeře Páně v české řeči. Žitavský magistrát naopak usiloval při každé příležitosti znovu o úplné rozpuštění sboru.

⁶ Dopis faráře Krupského z 16.6.1661 (Hauptstaatsarchiv Dresden, Loc. 9506/6).

⁷ Moráwek, Karl Gottlob: Geschichte der böhmisch-evangelischen Exulantengemeinde in Zittau, sowie ihrer Prediger und Jugendlehrer von 1621-1847. Zittau 1847, S. 11. - Loesche Georg: Die böhmischen Exulanten in Sachsen. In: Jahrbuch der Gesellschaft für Geschichte des Protestantismus in Österreich, Leipzig 1923, str. 163.

Také městská duchovní správa se chovala vůči Čechům tvrdě a sledovala rozpuštění jejich sboru. Avšak vládní úřad a vrchní konzistoř v Drážďanech radily saskému zeměpánu, aby český sbor i jeho kazatel byli nadále trpěni.

Po smrti prvních dvou českých kazatelů došlo, žel, počátkem sedmdesátých let 17. století k třenicím v českém sboru kvůli povolání kazatele. Nějaký čas se scházela menší část sboru v bytě u faráře Václava Galliho, zatímco většina sboru zůstala v pronajatém sále a povolala si kazatele Motěšického. Motěšický otevřel k bohoslužbám i svou obytnou místnost sousedící se sálem, v níž našlo místo čtyřicet posluchačů. Tím byl získán další prostor a o něco více vzduchu. Přesto bylo i nadále při bohoslužbách těsně.

Míjela desetiletí, ale emigrace z Čech nebrala konce. Nepřetržitě, téměř denně, přicházeli přes hranice do města noví exulanti. I když mnozí šli hned nebo o něco později dále, někteří zůstali. Vysoký počet českých uprchlíků byl pro město citelnou zátěží. Městská rada mínila, že rekatolizace v Čechách je po šedesáti letech ukončena. Nově přicházející exulanty považovala za zběhlé poddané a za pokrytce, kteří se mezi katolíky vydávají za katolíky a mezi evangelíky za evangelíky.⁸ 5. dubna 1683 se magistrát rozhodl žádné emigranty do města více nepřijímat, a tím se zbavit nepříjemností s českými vrchnostmi, které žádaly z Žitavy své poddané zpět. Pokud někdo musel z Čech odejít skutečně jen kvůli své víře, ten měl být hned poslán dál. Magistrát hrozil, že nově přicházející uprchlíci budou z města vyhnáni nebo vráceni svým českým vrchnostem.⁹

To byla jedna stránka žitavské „pohostinnosti“. Na druhé straně byla ve stejné době provedena v žitavských kostelích sbírka, z jejíhož výnosu měli být nemajetní exulanti procházející Žitavou finančně podpořeni.¹⁰

⁸ Loesche, str. 162.

⁹ Moráwek, str. 14. - Loesche, str. 541.

¹⁰ Pescheck Christian Adolph: Die böhmischen Exulanten in Sachsen. Leipzig 1857; český překlad

Nevlídne usnesení magistrátu nebylo z ohledu na vyšší zemské úřady tak snadno proveditelné a ve skutečnosti se mnoho nezměnilo.

Nově přicházející exulanti byli v té době už skutečně téměř všichni z donucení katolicky pokřtěni, zůstávali však evangelického smýšlení, četli v Čechách tajně Bibli a evangelickou literaturu, trpěli pro své přesvědčení ve vězeních a stále znovu byli donucováni k odprísáhnutí své skutečné víry, což neúnosně zatěžovalo jejich svědomí. Do Žitavy přicházeli s nejpěknějšími představami o svobodě svědomí v evangelické zemi.

Šedesát let se shromažďovali čeští exulanti ke svým bohoslužbám ve svém prvním pronajatém sále. Teprve v roce 1690 jim konečně byla postoupena větší místnost v nedokončené budově za klášterním kostelem, v tzv. Hefterbau. Ve své velké radosti z tohoto úspěchu se exulanti pokusili hned v červenci příštího roku přednést znovu svou žádost o povolení českého vysluhování Věčeře Páně,¹¹ avšak marně.

Pomalou začínalo být očividné, že někteří exulanti a jejich děti prokazují městu dobré služby. Mezi jinými to byli především vynikající pedagogové Christian Weise a Christian Peschek. Dokonce i žitavský pastor primarius v letech 1728–1733, Martin Gottfried Benjamin Martinius, pocházel z exulantské rodiny.

Exulanti se snažili být užitečnými nejen v zemi, která se jim stala novým domovem, nýbrž pamatovali i na svou vlast. Václav Klejch, selský syn a tichý básník, který přišel do Žitavy až v roce 1705, se s podporou Christiana Peschka naučil vydávat českou evangelickou literaturu. Tím velmi posloužil nejen českému žitavskému sboru, nýbrž také tajným evangelíkům ve své vlasti i jinde. Nosil knihy do Čech i osobně a vystavoval se tak nebezpečí života. Chodil s nimi také do Těšína a až do Uher.

Věry Kavanové „Čeští exulanti v Sasku“, Varnsdorf 2001, str. 62.

¹¹ Stadtarchiv Zittau, VII Abschn. I. Abs. 1 f. Nr. 1. Bd. 1 Fach 815/1, f. 107 a 111. - Moráwek, str. 18. - Loesche, str. 167.

Žitava se stala důležitým opěrným bodem kazatelům z Uher, kteří sem přicházeli přes Moravu a Čechy, kde posilovali tajné evangelíky ve víře a vraceli se odtud podobnou cestou zpět. Také někteří žitavští čeští kazatelé sloužili tajně i v Čechách. Žitava měla mezi pronásledovanými českými evangelíky v Čechách dobré jméno. Avšak žitavští starousedlíci se s návalem českých exulantů museli stále znovu vyrovnávat.

Snahy žitavského magistrátu zastavit příval exulantů do města byly marné. Ve dvacátých a třicátých letech 18. století proud emigrace z Čech zas značně zesílil. Tito exulanti přicházeli téměř výlučně z venkova, byli to sedláci, chalupníci, nádeníci a drobní řemeslníci. Jejich zbožnost měla jiné ražení než zbožnost exulantů 17. století, protože se už všichni narodili v době pronásledování a vyrostli bez organizovaného duchovního vedení. Jejich dobrým vodítkem v náboženské výchově byla především Bible a duchovní písně. Ne všecku starou literaturu se nepřátelům podařilo zničit, a do Čech pronikala i nová pietistická literatura

Jen pomalu rozpadávající se sbory poměrně malé, ale svým zřízením na pronásledování dobře připravené české Jednoty bratrské přežívaly v ilegalitě až do konce 17. století. Potomci starých Bratří se stali oporou ostatních evangelicky smýšlejících čtenářů Bible. Jednota bratrská se v tradovaných vyprávěních o české reformaci dostávala do popředí, a tak se stalo, že naprostá většina českých exulantů 18. století se považovala za potomky Českých bratří.

V 17. století nebyli bratrští exulanti pro svou blízkost k reformované církvi v Sasku trpění, avšak v 18. století se starou českou Jednotou bratrskou nikdo už nepočítal. Nově přicházející exulanti byli ochotni integrovat se do saské luterské církve, přinesli si však s sebou svou bratrskou tradici a navíc byli silně ovlivněni luterskou pietistickou literaturou. Obojí, bratrská tradice i pietistické ražení, jim tuto integraci ztěžovalo.

Kazatel Adam Simonides, který sloužil českému žitavskému sboru v letech 1719 – 1726, byl pietista, jeho kázání přitahovala tajné návštěvníky bohoslužeb z Čech a noví exulanti s ním byli také velmi spokojeni. Jeho nástupce Jan Jary byl však orthodoxní luterán. Noví exulanti pak chodili na bohoslužby raději z Žitavy až do Grosshennersdorfu za tamějším českým pietistickým kazatelem Janem Liberdou a v týdně se scházeli ve zvláštních kroužcích. Kazatel Jary žaloval spolu s jinými luterskými faráři na Liberdu a na pietistické konventikly. Magistrát toho využil, aby některé pietistické exulanty z města vykázal.

Když na podzim 1732 táhlo na 600 českých exulantů z Lužice (především z Grosshennersdorfu) do Berlína, byly mezi nimi i žitavské rodiny. Po jejich odchodu musel kazatel Jary, stejně jako čeští kazatelé na jiných místech, napsat zprávu o Češích v Žitavě. Kolik českých rodin odešlo do Berlína, nemohl zjistit, protože ty se většinou nepřidržovaly žitavského sboru. Jeho seznam v Žitavě ještě přítomných Čechů zaznamenal 138 rodin. Z nich patřilo 19 rodin mezi žitavské měšťany, devět bydlelo ve městě, deset v předměstí. Dalších 33 rodin mělo vlastní nebo propachtované zahrady. Všichni ostatní Češi bydleli v nájmu, živili se předním, nádenickou prací a drobným obchodem.¹² Seznam zachycuje zas především exulanty přidržující se českého sboru. Vedle nich žily v Žitavě i nadále rodiny, které tiše docházely do českých sborů v Gerlachsheimu a Grosshennersdorfu.

Přitažlivý zůstával pro exulanty zvláště Grosshennersdorf, kde zbytku českého sboru sloužil pietistický kazatel Matouš Vaněk a kde byla i nadále slavena Večeře Páně česky. To byl nový argument v opakované žádosti žitavských Čechů o povolení české Večeře Páně. Žitavští Češi kromě toho nabízeli, že budou faráři klášterního kostela až do jeho smrti platit odškodnění.¹³ Avšak i tato žádost byla marná. Na povolení českého

vysluhování Večeře Páně museli exulanti – lépe řečeno jejich potomci – čekat až do roku 1804.

Od roku 1742 směřoval hlavní proud české emigrace do pruského Slezska a Žitavě se značně ulevilo. Zcela bez nových exulantů město nezůstalo, avšak naprostá většina z nich odtud odcházela dál do Herrnhutu, Nizkého, Drážďan a Berlína.

K těmto pozdním exulantům patřila i devětadvacetiletá vdova Rozálie Herodesová (1745–1809) se svými dvěma pět a osm let starými dcerkami z jedné vsi nedaleko Čáslavi. Žila později v Nizkém, a jak bylo v herrnhutské Jednotě bratrské zvykem, napsala svůj životopis. Mimo jiné popsala velmi názorně i svůj přechod přes hranici a své první zkušenosti v Žitavě. Snažila se přinést s sebou něco peněz a to nejdůležitější do nových začátků. K tomu patřily také peřiny, které si už nějaký čas před svou emigrací uložila pod jakousi záminkou v jedné hospodě. Měla dva průvodce: svého švagra a ještě jednoho, jehož nazývala „poslem“, který přišel se švagrem ze Saska, aby jí pomohl. Cítuji z jejího životopisu několik výňatků:

„...V 11 hodin jsem se svými oběma dětmi opustila dům, dvůr a pěkně zařízené hospodářství. Aniž bych se ohlédla, vydala jsem se s poslem a svým švagrem v tiché noci 28. března [1774] na novou cestu...“

Přišli jsme brzy do hospody zvané Divoká husa, kde jsem měla uloženy své věci. Hospodský se polekal, když mne viděl i s dětmi. Pán Bůh však jeho myšlenky řídil tak, že nakonec nechal zapřáhnout a přál nám Boží ochranu. Tak jsme odjeli. Když jsme se dostali k Labi, nemohli jsme se dovolat převozníků. Vystáli jsme mnoho strachu, že bude brzy den. Ale než se rozednilo, byli jsme na druhé straně. V Bobnicích nás přijali [duchovně] probuzení lidé. Schovali nás ve stodole v pazdeří, protože ten hospodář byl prozrazen, že má luterské

¹² Hauptstaatsarchiv Dresden, Loc 5861.

¹³ 2.4.1734, Stadtarchiv Zittau, VII Abschn. I. Abs. 1 f. Nr. 4. Bd. 1 Fach 815/1; - Staatsarchiv Bautzen, Best. Oberamt, Nr. 4279; - Moráwek, str. 20-22.

knihy, a právě mu hrozilo, že bude každou hodinu odveden do vězení. Dva dny a dvě noci jsme se tu museli skrývat, než jsme dostali další povoz. 31. března jsme se dostali do jednoho ovčína, kde byli poslední probuzení lidé. Tu jsme složili naše věci a šli jsme pěšky hustým lesem. Pršelo a bylo náledí, má starší dcerka stále padala, mladší nesl švagr. Museli jsme pospíchat, jak jsme jen mohli. Když jsme se blížili k hranici, přikázal nám posel, abychom nemluvili, protože tu mají císařští celý kordón pohraničních hlídek. Byla velká tma a my jsme měli hrozný strach. Po několika hodinách jsme přišli do poplužního dvora, který ležel v hlubokém údolí ještě v německých Čechách. Tam jsme strávili zbytek noci.

Následujícího dne, na Velký pátek, jel můj švagr s povozem zpět, aby přivezl z ovčína mé věci pod záminkou, že ty peřiny chce v Žitavě prodat. Posel šel do Žitavy, aby tam objednal ženu, která by se k tomu peří hlásila, až bude povoz přejíždět u Hrádku hranici, což bylo spojeno s dalším vydáním... Já jsem zůstala až do následujícího dne u těch milých lidí, kteří se o mne velmi pěkně starali... Až v 11 hodin večer přišel posel s tou ženou a druhého dne také můj švagr s těmi věcmi...

Když jsme se přiblížili k hranici, ukázal nám posel cestu, po níž jsem měla jít s dětmi, zatímco on šel jinudy. Po hodné chvíli jsme se na jiném místě zas setkali... Když posel vyslovil ta slova: „Teď jsme za hranicí,“ pronikl mne pocit, který nedokáži vyjádřit. Po tolika vytrpěném strachu jsem byla na saské půdě. Také moje děti měly radost. Společně jsme z celého srdce děkovali Spasiteli a jasným hlasem jsme mu zpívali písně díky a chval za jeho pomoc. Něco jsme pojedli a pokračovali v cestě, až jsme večer přišli do žitavského předměstí, zvaného Pastviny. Ačkoliv mi z dálky připadalo, že z Hrádku vyjel přes hranici vůz, v Žitavě jsme náš vůz nenašli. Pospíchala jsem proto na půdu domu, v němž jsme byli ubytováni, tam jsem děkovala Spasiteli za jeho ochranu

a prosila, aby ochránil i mého švagra a tu ženu, i kdybych při tom měla přijít o všechny své věci... Když jsem přišla dolů, zastavil můj povoz nepoškozen přede dveřmi... Po osmi strachuplných dnech jsme v sobotu 2. dubna zas spali v postelích – a klidně.

Příštího dne, na velikonoční neděli, jsem šla do českého kostela a poprvé v životě jsem slyšela luterské kázání, které bylo velmi pěkné, na sváteční text a bylo mi velkým požehnáním.

Večer přišel do našeho bytu jeden člověk, který mluvil německy. Nerozuměla jsem ani slovo. Přeložili mi, že ta žena, která se [na hranici] přiznala k mým věcem, se dostane do vězení, jestliže nezaplatím 30 zlatých. Ze strachu jsem jim dala, co chtěli, ale pak jsem se dozvěděla, že to nebyla pravda, že mne ti lidé podvedli...“¹⁴

Bylo to tedy podobné jako tomu i dnes někdy bývá: Našli se lidé, kteří využili řeči neznalých a nezkušených uprchlíků a obohatili se na jejich účet. Víme také o lidech, kteří se vydávali za české exulanty, ačkoliv z Čech nepřišli, protože chtěli mít zisk z dobročinnosti domácího obyvatelstva. Jistěže nechyběli ani uprchlíci z Čech, kteří přišli do Žitavy nikoliv kvůli zachování své víry, nýbrž z jiných důvodů. Naprostá většina exulantů však opustila své domovy, majetek i příbuzenstvo kvůli svému svědomí. Octli se ve velké nouzi, bez domova, bez opory. I když ne vždy dobrovolně a s velkou radostí, Žitava přijala velmi mnoho exulantů aspoň na čas a nemálo jich tu zůstalo natrvalo. Domácí žitavské obyvatelstvo muselo přemáhat některé předsudky, nedůvěru a existenciální obavy, ale nakonec se k uprchlíkům zachovalo většinou milosrdně. Německy mluvící exulanti se rychle ve městě integrovali, zatímco Čechům to z pochopitelných důvodů trvalo poněkud déle, ale všichni exulanti, kteří v Žitavě zůstali, přispívali svými schopnostmi a svou prací k rozvoji města a nejspíše děti jejich dětí se staly opravdovými Žitaváky.

Edita Štěříková

¹⁴ Unitätsarchiv Herrnhut, R.22.79.30.

KNIHOVNA CHRISTIANA WEISEHO V ŽITAVĚ, JEJÍ HISTORIE A POKLADY ČESKÉHO PŮVODU

1. Úvod

Město Žitava, ležící nedaleko trojmezí Německo – Česko – Polsko, je město českého původu a nachází se ve staré pohraniční oblasti Horní Lužice. První písemná zmínka o Žitavě pochází z roku 1238. V roce 1255 byla Žitava povýšena na město, a to českým králem Přemyslem Otakarem II. Dočíst se o tom můžeme v kronice někdejšího žitavského městského písaře Jana z Gubenu, v rukopise ze 14. století, který se nachází v Oddělení rukopisů a starých tisků naší knihovny.

Jižní část Horní Lužice, s městem Žitava, dříve patřila přímo ke Koruně české, zatímco severní část Horní Lužice s městy Budyšín, Zhořelec, Kamenec, Lubaň a Lobava byla Koruně české podřízena jako léno. V roce 1346 se Žitava s ostatními jmenovanými městy sjednotila do Hornolužického Šestiměstí. Šestiměstí byl ochranný spolek namířený proti šlechtě a loupeživým rytířům, ale sloužil také jako nástroj moci proti králi. Během husitských válek v první polovině 15. století našli v Žitavě na několik let útočiště pražští kanovníci, kteří s sebou pravděpodobně přinesli iluminované rukopisy, zatímco pražský chrámový poklad byl uložen na hoře Oybin. Již v roce 1310 existovala v Žitavě latinská škola. Ale až po reformaci, v roce 1521, sloužil Lorenz Heydenreich v Žitavě poprvé luteránskou bohoslužbu a začal být kladen důraz na zlepšení školství. V roce 1586 bylo otevřeno žitavské gymnázium.

Již více než dvacet let předtím, 13. června 1564, nalézáme první písemnou zmínku o žitavské radní knihovně. V roce 1607 získala knihovna své první vlastní prostory a její rozvoj byl jistě ovlivněn také gymnáziem. Knihovna i gymnázium byly totiž až do začátku 20. století úzce propojeny. Největší rozvoj zaznamenaly obě instituce – radní knihovna i gymnázium, na konci 17. století pod

vedením rektora Christiana Weiseho. Jako jeden z nejvýznamnějších učenců své doby udržoval Weise celých deset let živou korespondenci s českým historikem a pražským jezuitou Bohuslavem Balbínem, a to až do jeho smrti. Jejich korespondence byla teprve nedávno zveřejněna v latinsko-německém vydání. Stavbu nádherného barokního knihovního sálu v Heffterbau u kostela svatého Petra a Pavla v Žitavě inicioval sám Weise, vysvěcení se už ale on sám nedočkal. V nádherném zrekonstruovaném knihovním sále nyní probíhá rekonstrukce bývalého žitavského kabinetu kuriozit.

Veliký význam pro Žitavu a Horní Lužici měl také příliv českých náboženských uprchlíků, ke kterému docházelo od první poloviny 17. století. Tito exulanti do svého nového domova přinesli také cenné dokumenty týkající se českých dějin. V 18. a 19. století byla díky zámožným mecenášům ze žitavské radní knihovny a pozdní městské knihovny vybudována univerzální vědecká knihovna. Ve vzkvétajícím obchodním městě Žitavě měly vzdělání a kultura veliký význam. V 19. století vznikla rozsáhlá sbírka regionální literatury o Žitavě, Horní Lužici a severních Čechách. Knihovnu také obohatily odkazy a pozůstatosti významných domácích vědců, jako byli Christian Adolf Pescheck, Carl Gottlob Morávek, Alfred Moschkau a Moritz Oskar Sauppe. Z kabinetu kuriozit městské knihovny a soukromé Pescheckovy sbírky vzniklo v polovině 19. století žitavské městské muzeum.

V roce 1951 se vědecká Městská knihovna a veřejná Lidová knihovna sjednotily, čímž vznikla Všeobecná veřejná knihovna Žitava, která od roku 1954 nese čestný název Knihovna Christiana Weiseho. V roce 1957 předala vláda NDR fondy žitavské knihovny tehdejší ČSSR, které se dnes nachází v Národní knihovně v Praze. Koncem 70. let 20. století byly kvůli čistce fondu vyřazeny mnohé knihy z historického fondu, a tím byly naší knihovně způsobeny závažné škody.

Dnes je z Knihovny Christiana Weiseho v Žitavě velká a moderní knihovna se dvěma institucemi, kterými je Veřejná knihovna

v historickém Solném domě na Novém městě (od roku 2002) a vědecké Oddělení rukopisů a starých tisků shromažďující mj. regionální literaturu, které sídlí v budově archivu na jižním okraji města (od roku 2001).

2. Poklady českého původu v žitavské knihovně

2.1. Iluminované rukopisy

Sedm velkorozměrných iluminovaných rukopisů, které jsou známé pod názvem Žitavské misály, jsou nejdůležitějšími a nejcennějšími poklady v žitavské knihovně. Jak je u středověkých rukopisů časté, máme i o Žitavských misálech k dispozici sotva spolehlivé informace. Jen ve dvou ze sedmi rukopisů nalezneme přesnou dataci: Manuscript A V, graduál pocházející z roku 1435, a Manuscript A III, rovněž graduál, který je z roku 1512. Oba největší rukopisy, A I (zimní díl antifonáře) a A VI (letní díl antifonáře), patří k sobě a jsou poměrně jednotně datovány do začátku 15. století. Jistý je jejich původ z kláštera augustiniánů kanovníků na pražském Karlově, který roku 1350 založil císař Karel IV. na počest Panně Marii a Karlu Velikému. Dokladem toho je historizující malba iniciálu na listu 337 zimního dílu, která zobrazuje opata Matěje, jak klečí před Karlem Velikým. Z hlediska formátu stejně velký rukopis A IV, obsahující pouhých 83 listů, by měl podle nejnovějších výzkumů patřit k oběma zmíněným dílům antifonáře. Tuto domněnku zcela potvrzuje i styl samotných iluminací obsažených v tomto rukopise. Tím by se vyvrátila dosud předpokládaná datace tohoto rukopisu.

Rukopis Missale Pragense (Misál pražský) A VII, jehož datace spadá také do začátku 15. století, pravděpodobně pochází z Katedrály svatého Víta v Praze. K rukopisu patří liturgický kalendář, který obsahuje také výroční dny českých světců od svatého Vojtěcha přes svatého Zikmunda, Víta a Ludmilu až k svatému Václavu. Rukopis A III je graduál z roku 1512, který zhotovil iluminátor Janíček Zmílelý z Písku. Není známé, pro který kostel

nebo který klášter byl tento rukopis původně vyhotoven. Vyobrazení mučednictví svatého Víta, jak ho vykresluje historizující iniciála, jednoznačně poukazuje na český původ tohoto rukopisu. Rukopis je na listu 30 datovaný do roku 1512, a to v souvislosti s latinským mariánským hymnem. Právě tento mariánský hymnus potvrzuje domněnky, že rukopis pochází z kostela zasvěceného Panně Marii. Má ale také ještě jednu zvláštnost. Tou je formulace „Činiš zázraky ve sněhu“, která se ve středověkých mariánských hymnech vyskytuje opravdu jen velmi zřídka. Proto se domnívám, že tento rukopis pochází z kostela, který byl nebo je zasvěcen zázraku Panny Marie Sněžné. Takto zasvěcené kostely ale nejsou příliš časté. Proto by se mohlo jednat o Chrám Panny Marie Sněžné při klášteře Karmelitánů v Praze. Klášter založil Karel IV. roku 1347, což by mohlo být důkazem pro dané místo původu rukopisu, i když tyto domněnky v současné době nemohou být doloženy.

Samozřejmě by se v tomto případě muselo nejdříve objasnit, kdy a za jakým účelem se rukopis z tohoto místa mohl dostat do Žitavy.

2.2. Štambuchy či památníky

V rozsáhlé sbírce našeho Oddělení rukopisů a starých tisků se nachází také štambuchy českého původu. Štambuch Jáchyma Ondřeje Šlika obsahuje na 135 listech celkem 101 záznamů z doby od roku 1579 až 1612 převážně od rakouské šlechty z doby Šlikových studií ve Štrasburku.

Štambuch Jindřicha Zahrádeckého ze Zahradek obsahuje na 137 listech celkem 95 záznamů z doby mezi lety 1597 a 1606 z jeho studijních pobytů ve Štrasburku, Padově, Benátkách a Sieně. Štambuch je cenný a zajímavý obzvláště díky Zahrádeckého bohatým ilustracím.

2.3. Dokumenty týkající se stavovského povstání a začátku třicetileté války

Rudolfův Majestát z roku 1609

Jedná se o kopii této významné listiny určené pro české stavy, kterou 9. července

1609 císař Rudolf II. zaručil v Čechách náboženskou svobodu. Oproti originálu Rudolfova Majestátu, uloženého v českém Národním archivu v Praze, je žitavský exemplář velmi zachovalý. Pražskou originální listinu po porážce povstání totiž rozstříhl císař Ferdinand II., když v souvislosti s protireformací v Čechách zrušil náboženskou svobodu. Pergamenovou listinu ve formátu 50 x 70 cm zhotovil písař Pavel Michna a do exilu ji s sebou pravděpodobně vzal kněz Jiří Dicastus, který zemřel roku 1630 jako exulant v Žitavě.

V roce 1801 objevil Rudolfův Majestát v žitavské knihovně její tehdejší starosta Dr. Bergmann a v roce 1803 byl Majestát zveřejněn v německém překladu od Jana Borotta.

Pozvání na zemský sněm 1618

Jedná se o v češtině vyhotovené a na 14. června 1618 datované pozvání direktorů s výzvou všem stavům, jak utrakvistickým, tak katolickým, aby se zúčastnily jednání 25. června na Pražském hradě. Ve spodní části listiny se nachází 30 pečeti direktorů – deset pečeti vedle sebe, tři řady nad sebou, všechny napříč překryté velkým pruhem papíru. Pečetě se bohužel z převážné části v dobrém stavu nedochovaly. Později byly ručně zvýrazněny červenou barvou. V pravém spodním rohu je listina podepsaná samotným písařem – Benjaminem Fruweynem z Podolí, který byl pražským měšťanem a advokátem a byl to bratr Martina Fruweina z Podolí, jenž byl také advokátem, patřil k oněm třiceti direktorům a tuto listinu také zapečetil.

Vedle žitavského exempláře této listiny je znám jen jeden další exemplář, který se nachází ve státním archivu v Třeboni, ve sbírce Historica Jindřichův Hradec.

Český Žaltář z roku 1618

Jedná se o rané vydání biblických žalmů v českém jazyce. Kniha se objevila u Daniela Karla z Kašperku v Praze roku 1618 pod názvem „Žalмовé aneb Zpěvové Svatého Davida Proroka Božího, Judského a Izraelského Krále: v České rytmy složení a na čtyry hlasy k zpívání sformování ...“ Bohuslav Balbín

o tomto vydání řekl: „... je velmi vkusné, jak vůči osobitosti českého jazyka, tak vůči hudební modulaci čtyř hlasů.“ Po bitvě na Bílé hoře roku 1620 knihy zabavili a zničili Jeziuité, proto je toto vydání dnes velmi vzácné a cenné.

Žitavský exemplář Žaltáře měl velmi jedinečný osud. Původně patřil radnímu pánovi Nového města pražského Šimonu Vokáči z Chyš a Špicberka, jak lze poznat z razítka na vazbě knihy. Jako spolubojovník protestantských českých stavů a přívrženec zimního krále Fridricha Falckého padl po porážce povstání do zajetí. Žaltář si vzal do žaláře na radnici Nového města pražského s sebou. Na posledních stránkách knihy je ručně napsáno, kdo byli jeho společníci v žaláři a jak celou knihu společně čtyřikrát přezpívali ke svému vnitřnímu povznesení. Šimon Vokáč také zemřel během hrdelního procesu na Staroměstském náměstí 21. června 1621 stejně jako Joachim Ondřej Šlik, jehož již zmíněný štambuch se rovněž nachází v Žitavě. Do Žitavy se Žaltář dostal díky dosud neznámému exulantovi. Možná ho s sebou přinesl Matyáš Borbonius z Borbenheimu, který s Vokáčem rovněž seděl v žaláři a je v zápiscích jmenovaný. Byl jedním z mála přeživších popravy a během svého pozdějšího útěku z Prahy do Toruni setrval také nějaký čas v Žitavě.

2.4. Utrakvistický dodatek k pasionálu (inkunábule z roku 1495)

Jedná se o inkunábuli, tedy o prvotisk před rokem 1500. Tento dodatek obsahuje čtyři dopisy Jana Husa z Kostnice, dále Život Jana Husa od Petra z Mladoňovic, protestní dopis českých a moravských pánů, který byl roku 1415 adresován do Kostnice, zprávu o smrti Jeronýma Pražského a také známý dopis od Poggia Fiorentina adresovaný Leonardu Aretinovi, rovněž oznamující smrt Jeronýma Pražského. Podle dnes dostupných informací jsou na celém světě známe pouze další tři exempláře této inkunábule. Jeden exemplář se nachází v Jenském kodexu v knihovně Národního muzea v Praze, další je jako samostatný exemplář uložen v archivu

Jednoty bratrské v německém městě Herrnhut (česky Ochránov) a třetí exemplář je součástí postinkunábule s názvem *Mistra Jä Husy...* v Oddělení rukopisů a starých tisků Knihovny Christiana Weiseho v Žitavě. Těchto několik málo stran dodatku je opatřeno dvěma dřevořezbami, které zobrazují upálení Jana Husa a Jeronýma Pražského. Již první zběžné porovnání těchto tří exemplářů ukazuje rozdíly ve výstavbě textu, jež lze nalézt už v nadpisu na první straně. V pražském exempláři se křestní Husovo jméno objevuje jako *Jana*, v ochranovských i žitavských exemplářích ale stojí *yana*. V obou exemplářích z Prahy i Ochránova se nachází relativně málo ručně psaných poznámek a doplnění. Oproti nim je žitavský exemplář přímo posetý různými poznámkami psanými červenou barvou. Očividně se přitom ale nejedná o běžné poznámky někdejšího čtenáře, z velké části jde o jazykové a ortografické korektury původního textu. Pozdější čtenář se zde snažil přizpůsobit staročeský text mezitím modernějšímu českému jazyku.

3. Závěr

Mohly zde být samozřejmě zmíněny jen ty nejdůležitější a nejzajímavější poklady českého původu z Oddělení rukopisů a starých tisků Knihovny Christiana Weiseho v Žitavě, o rukopisech i tiskopisech samozřejmě existuje mnoho dalších materiálů. Srdečně Vás zvu k nahlédnutí do pokladů naší knihovny, k výzkumu a rešeršim, které jsou v naší studovně možné kdykoliv. Bude mi velkou radostí přivítat Vás v historické knihovně Christiana Weiseho v Žitavě.

Uwe Kahl

IX. SETKÁNÍ KŘESŤANŮ

Ve dnech 4. až 6. července 2014 se v polské Wroclawi uskutečnilo IX. setkání křesťanů střední a východní Evropy pod heslem „Být svobodní v Kristu“. Sdružení Exulant na tomto setkání samozřejmě nemohlo chybět. A tak se bratři Dobroslav

Stehlík a Tomáš Stodola vydali v pátek ráno na cestu přes polské Kladsko do města, které po staletí patřilo k českému království – do Vratislavi. Poté, co Dolní Slezsko připadlo Prusku, změnil se název na Breslau. Až po 2. světové válce se z ní stala Wroclaw. Pro Čechy bylo území okolí Wroclawi důležitým centrem náboženské emigrace 18. století. Proto se Exulant rozhodl představit svou činnost na setkání výstavními panely a přednáškami, věnujícími se emigraci Českých bratří do Dolního Slezska.

Na šesti výstavních panelech, zpracovaných Editou a Ottou Štěříkovými, se mohli účastníci setkání velice přístupnou formou seznámit s odchodem exulantů v roce 1742 do slezského Münsterbergu, s následným založením českých obcí Husinec, Tábor a Hradec na území pruského Slezska, s cestou exulantů dále na východ přes Zelow až na Ukrajinu i s konečným návratem zpět do země otců. Tato expozice vzbudila velký zájem mezi účastníky nejen z České republiky, ale i z Německa, Polska a Švýcarska. Zájemci si také mohli zakoupit knihy věnující se tématu exilu, popřípadě i odnést různé propagační materiály, které byly zdarma k dispozici. Expozici navštívilo i několik potomků českých exulantů.

V sobotu se bratři Stehlík a Stodola zúčastnili diskusních panelů, ve kterých seznámili přítomné se svými přednáškami – „Migrace Českých bratří do Dolního Slezska“ a „Vznik, zásady víry a organizace sborů původní Jednoty bratrské“. Přednášky sledovalo se živým zájmem velké množství posluchačů, přednášková místnost byla zcela zaplněna, dokonce ani židle nestačily. Celkově lze říci, že se prezentace Exulantu setkala s velkým zájmem.

Setkání se zúčastnilo přes 5000 křesťanů, z toho okolo 200 z České republiky. Příští, X. ročník, se uskuteční za dva roky v maďarské Budapešti.

Tomáš Stodola

ZÁJEZD V ROCE 2015

Zelóvský sbor Evangelické církve reformované bude věnovat Evangelizační týden od 19. 7. do 26.7. 2015 Husovským slavnostem. V neděli 19.7. bude v zelóvském kostele kázat synodní senior ČCE Joel Ruml. Chceme si připomenout 600. výročí Husovy smrti společně se zelóvskými, a proto se náš **zájezd v příštím roce uskuteční ve dnech 17. 7 – 19.7. 2015 do Zelowa.**

Pojedeme opět autobusem, stravování si zajistí každý sám, noclehy budou zajištěny v místních penzionech.

Přihlášky je již možné zaslat na známou adresu: pavel.cap@email.cz nebo Mgr. Pavel Čáp, Brechtova 4/778 (schránka č.25), 149 00 Praha.

Bližší informace budou v příštím věstníku.

ZELŮVEK VČERA A DNES

Ve dnech 21.-23. 3. 2014 Petr Brodský se zástupci oddělení mládeže, vzdělávání a výchovy z ÚCK a se zástupkyní MZV ČR – oddělení pro krajany, navštívil sbory v Zelówě a Kleszczowě. Při setkání s presbytery a faráři obou sborů – Tomaszem Pieczkem a Krzysztofem Góralem se hovořilo především o další spolupráci těchto sborů s ČCE. Je zájem o materiály pro výuku dětí a mládeže. Sbor v Zelówě touží po partnerství s některým ze sborů ČCE. Hovořilo se i o spolupráci při vzpomínkových událostech k příležitosti výročí Jana Husa.

Čtenářům chci dnes předložit malou vzpomínku bratra Jaroslava Stejskala z Lodže na Zelůvek, jehož historie byla zatím opomíjena.

Petr Brodský

Zelów je malé městečko ve středním Polsku známé tím, že tam žili a působili čeští osadníci, kteří zakoupili statek a ves Zelów v roce 1802. Během let vznikaly nové osady českých exulantů v Kučově, Faustynově, Požděnicích, Ignácově a jině. Zelůvek, to je jako bratr nebo sestra Zelówa. O Zelówě,

Faustynově a Kučově mnoho napsali Edita Štěřiková, Vlastimil Pospíšil, Zenon Nevečeřal a jiní, jenom o Zelůvku nikdo nenapsal.

Od konce dlouhé ulice Kilińskiego, která vedla přímo od náměstí Zelówa, se dále táhla cesta přes Zelůvek až do rozvětvení na Bočanicu a Kociszew. Za posledními domy ulice Kilińskiego, po obou stranách cesty dlouhé kolem pěti set metrů, rostl sosnový les a polní plodiny. Z jedné strany mladé stromy, z druhé strany řídký les s malým množstvím slušně velikých boroviček.

Asi v polovině té cesty byla po jedné straně zelená loučka, které se říkalo Struha. Když několik dnů pršelo, stékala se tam voda. Na této loučce rády běhaly děti, a také se tam pásala někdy kravička. V dáli v lesíku ještě před několika lety byly velké a rozsochaté borovice. Vlastníkem toho lesa byl Emil Kimmr, který bydlel na Zelůvku. Z dříví borovic stavěli první obyvatelé svoje domy. Tyto stromy byly svědky těžkých začátků českých exulantů. Tam, kde zelený lesík končí, začínají první obydlí Zelůvka. Cesta se tady větví: doleva na Černý les a doprava na Lesniaky. V Černém lese a v Lesniakach bydlely také české rodiny.

Známe dějiny Zelowa přesně od té doby, kdy statek koupili čeští exulanti. Nejsou však známé dokumenty sedláků, kteří stavěli první stavení na Zelůvku. Více víme nebo pamatujeme o této osadě z let předválečných. Teofil Ranš, dávný obyvatel Zelůvka, který tam znal každý kámen, každou cestičku, napočítal 62 českých rodin, které tam bydlely v letech 1939–1945. Pan Teofil také pořídil náčrt staveb Zelůvka a aktuální adresy jejich původních vlastníků v České republice po jejich reemigraci v letech 1945–1946.

Všichni, kteří tam bydleli, byli české národnosti. Byla to jedna velká rodina, spolu si pomáhali a někdy se také hádali. Vedle sebe bydlely rodiny Kimmrů, Kulhavých, Pospíšilů, Tvrдых, Jelinků, Vondráčků, Valtrů, Jersáků a jiní. Poněvadž mnoho příjmení bylo stejných, mívali přezdívky: bohatej, punclak, zveiměter, člunkač, páchnik a jině. Obyvatelé

Zelůvka patřili do sboru v Zelówě, ale v osadě měli modlitebnu. Do kostela v Zelówě chodili v neděli, na sváteční bohoslužby, slavnosti Husa a výročí sboru. Každý, kdo šel do kostela, nesl pod paží nebo v ruce kancionál .

V modlitebně děti měly nedělní školku, dospělí odpolední bohoslužby /nešpory/, mládež cvičení pěveckého a hudebního kroužku. V osadě do roku 1935 byla škola pro děti – 1. – 4. třída. Základní škola 1. –7. třída byla v Zelówě. Děti musely pomáhat doma, pracovat na poli, a proto málo chodily do školy. Schopné děti ze Zelówa, Kučova i okolí, po zkouškách před evangelickou kostelní komisí, studovaly na pedagogické škole v Ostrzeszowie (kluci) nebo Cieszynie (děvčata). Z obyvatel Zelůvka ukončil takovou školu Karel Ranš /bratr Teofila Ranše/ a Vilém Najmon.

Na Zelůvku nebyl hřbitov, tak své blízké doprovázeli na věčný odpočinek do Zelówa. Cestou na hřbitov jak chudým tak i bohatým zpíval pěvecký kroužek. Když vcházeli hřbitovní branou, zpívali:

„ Tam nad hvězdami v nebi Otce mám, na jehož věčnou lásku spoléhám,

On zve mne z této ciziny do zaslíbené otčiny.

Jsem hotov, hotov za ním jít a v jasném domě otčiny s ním nový, svatý život žít“.

První osadníci káceli stromy, rozřezali je a stavěli z nich domy. Střechy příkryvali slámou z obilí, kterou upravovali. Jeden z nejstarších domů zůstal až do roku 1972.

Téměř každá hospodářská budova byla ohrazena plotem nebo obtočena zelenou loučkou. V zahrádkách rostly fazole, hrách, okurky, salát, dýně, a také ovocné stromy. U domu Valtrů rostla rozsáhla hrušeň – cukrovka. Zralé ruměné hrušky, které každé ráno ležely pod stromem, byly sladké jako med. Dýně, nazývaná v Zelówě „turek“, vařená v mléku s bramborovými kluskami (knedlíky) chutnala výborně. Turek byl také připravován jako marináda s octem, byl to dezert k obědu. V polích tu a tam rostly

košaté stromy divokých hrušek. Jejich zralé ovoce někteří lidé sušili na zimu, z něj pak vařili polévku. Když nastaly žně, tak ve stínu těchto stromů lidé jedli a odpočívali. Jídlo v Zelówě i na Zelůvku mělo zvláštní chuť. Na snídani většinou byla bramborová polévka (kyselo – barszcz), a v neděli k obědu byla polévka s nudlemi (rosol) a bramborové knedlíky /klusky/. Klusky bývaly uvnitř plněny tvarohem nebo smaženou mrkví. Velmi chutné byly klusky plněné ovocem: višňi, slívou, jablky nebo jahodami.

Přes celou osadu táhly se příkopy, kterými byla odváděna voda. Před každým domem byly široké vjezdy do zemědělských usedlostí. V letním nedělním odpoledni a za teplých večerů sousedé rádi sedávali na příkopech a vedli hovory. Mladí se setkávali u stromu, který rostl poblíž jejich domu a zpívali české písničky. Těch znali mnoho. Písničky měli sepsané ve velkých sešitech, ještě dnes někteří takové mají. Mluvílo se jen česky, v domácnostech i na veřejnosti. Málo kdo znal polský jazyk.

Obyvatelé se věnovali hlavně práci na poli. Byli to sedláci. Země byla málo úrodná. Pěstovali hlavně brambory, žito, ječmen, pohanku a na lepší půdě pšenici, burak (řepu) a zelí. Během let se zvyšoval počet obyvatel, nové půdy však nepřibývalo. Rodinné pozemky se zmenšovaly, poněvadž rodiče věnovali dětem záhony své půdy. Právě i kvůli tomu v každém domě od rána do večera klepal tkalcovský stav. Při této práci rádi zpívali a otevřeným oknem kromě klepotu stavu se rozléhal i zvučný hlas tkalce.

V mnoha domech visely na stěnách hudební nástroje, byly to zvláště housle, mandolíny nebo kytary. V letní nedělní odpoledne se vesničani, mladí i staří, setkávali v lese za jejich zemědělskou půdou na „Dlouhém palouku“. Bylo tam moc radosti, děti a dospělí mezi sebou sportovně závodili. Hráli na hudební nástroje a zpívali písně laděné touhou po rodné zemi otců.

„Tam jsem prožil svoje mláďi, celý život svůj,

tam jsem již jak dítě zpíval „Kde domov můj“.

Nebo v písni vzpomínek o krásné české zemi:

„Když večer zaplanou hvězdy nad Vltavou,

pohled na Hradčany je jak malovaný.

Tu krásu proto nám Pán Bůh do srdce dal, aby z nás každý matičku Prahu upřímně miloval, za její krásu doma i v dáli vždycky se modlíval.“

Také se setkávali u rašových dolů na „Růžovém paloučku“ (tak ho nazývala moje maminka). Na louce u dolů sedláci ze Zelůvka v létě kopali rašelinu na topení v kamnech. Ten název loučky asi vzali z povídek A. Jirásky nebo z časopisů, které četli. V časopisech „Růžový palouček“ byly básně Boženy Němcové, které rádi recitovali na paloučku a také v kostele, při stromečku na Vánoční svátky, zvláště o Štědrém večeru. Na Dlouhém nebo Růžovém paloučku si mladí vyznávali lásku, staří rozprávěli o otcích, kteří odešli do ciziny kvůli husitské víře. Jejich myšlenky a vzpomínky vedly až k bitvě na Bílé hoře. Po ní praotcové museli opustit milovanou zem. A tak tam často zněla píseň:

„Ta naše písnička česká, ta je tak hezká, tak hezká, tak jako na louce kytička, vyrostla ta naše písnička.

Až se ta písnička ztratí, pak už nic nebudem mít. Jestli nám zahyne, všechno s ní pomine, potom už nebudem žít.“

Tam v háji, v pěkném údolí, zněly písně lásky, dospělí vzpomínali těch, kteří už odešli a spí v tichosti na zelovském hřbitově.

Podle vzpomínek mladí kluci nesměli navštěvovat děvčata z jiných míst – jen ze Zelůvka. Tak se stávalo, že se na Zelůvku někdy rvali kluci o hezká děvčata.

Radostné, ačkoli mozolné dny na venkově skončily začátkem druhé světové války. Čeští sedláci se sice nemuseli vystěhovat ze svých obydlí, tak jak tomu bylo na jiných vesnicích, kde bydleli Poláci. Nicméně

smutek a sklíčenost byly samozřejmé. Mnoho místních bylo nasazeno do práce pro okupantskou vládu. Lidé si navzájem pomáhali a povzbuzovali se modlitbou. V podzimní dny se sedláci setkávali v lese a hrabali stlaní (lesní hrabanku) na zimu pro topení v kamnech nebo na zateplení staveb, a někdy také na podestýlku do chlévů zvířat. Lesy byly jejich majetkem. I při této práci zněly písně touhy po ztracené vlasti.

V lednu 1945 byla druhá světová válka v Zelůvě u konce. Lidé se vraceli z prací v Německu. Z místních zahynul tragicky Josef Valtr v koncentráku Radogoszcz poblíž Lodži. V poslední den války německé gestapo nahnalo vězně do výrobní haly, kterou polili benzínem a zapálili. Jen málo osob přežilo.

Po válce se už nikdy nevrátilo to, co bylo dřív. Už se nevrátil klidný život do venkovských usedlostí. Útoky na české obyvatele, rabování se staly pravidlem. Místní Češi se rozhodli opustit svoje obydlí a vrátit se do země praotců. Odjízďeli v letech 1945–1946 do Československa. Vyrázili do úplně neznámé jim vlasti, nevěděli co je tam čeká. Z těch 62 rodin, které bydlely na Zelůvku před válkou, zůstalo jenom sedm rodin, z toho tři rodiny se vrátily zpět z Československa. Ze Zelůvka odjel také Josef Kulhavý, ortoped samouk. Schopnosti přejal od svého otce a ještě je zdokonalil. Josef Kulhavý byl znám uměním skládat zlomené kosti rukou i nohou, a to nejenom v Zelůvě a okolí, ale také v Čechách, kam se přestěhoval. Tento člověk za svou práci nebral peníze, jeho životní krédo znělo: „Bezplatně jsem od Boha dostal tuto schopnost, zdarma ji využívám, zdarma sloužím lidem“.

Domy českých obyvatelů převzali skoro zadarmo lidé z okolních vesnic. Některé domy zůstaly v péči těch, kteří nevyjeli do Československa a zůstali v Zelůvě. Na Zelůvku zůstal jenom smutek a hořkost po tom všem, co tam dříve bývalo. Od té doby minulo přes šedesát let, osada už vypadá úplně jinak. Na cestě už neuslyšíš českou řeč.

Kdysi hrbolatá cesta je teď zpevněnou silnicí. Není už ani jeden dům, který postavili Češi z borovic jejich lesů a pokryli slámou. Nové domy, nové touhy. Už nikde není slyšet klepot tkalcovského stroje. Na Zelůvku a Řebenách, které nyní patří k té osadě, bydlí jenom 10 rodin, které se hlásí k tomu, že mají české potomky, nebo nějaké české kořeny. Není už Růžového paloučku ani rašových dolů. Dlouhý palouk zarostl trávou a křovinami. Už málokdo ví, kde to bylo.

Když zemřela poslední obyvatelka předválečného Zelůvka, Amálie Stejskalová, rozená Valtrová, která bydlela naposled v Zelówě, setkali se bratraci a příbuzní z Teplé, Nového Boru, Nové Vsi v Čechách a ze Zelówa. Spolu si zazpívali písně, které pamatovali ze Zelůvka - mimo jiné:

Krásná je řeka Vltava, kde jsou naše domy i vlast laskavá...

O Bože vyslyš nás, když k Tobě zní náš hlas za rodný kraj...

Hranice vzplála tam na břehu Rýna, na ní umírá dálné vlasti syn...

Nuž pějme všichni s plesáním, Bůh láska je...

Bliž k Tobě, Bože můj, jen k Tobě bliž...

Slož, co srdce tísní, péči světu nech, Pánu pověz v písni o svých strastech všech...

Má duše nic se nelekej, Bůh v péči své tě má...

Bud' Pánu čest, ó pějte chvály, ať slávu jména Jeho slyší svět...

Bůh bud' s vámi, než se sejdem zas...

Nejenže zelovští Češi znali ty písně, ale byl to i projev hudebního umění českého národa. Byli to lidé velké poctivosti a pracovitosti. Ti, kteří se tenkrát při pohřbu setkali, nikdy doposud spolu nezpívali. V té chvíli vytvořili pěvecký kroužek.

V lednu 2014 zemřela Helena Jersáková, jedna s nejstarších obyvatel Zelówa ve věku 88 let. Paní Helena, to byla „kniha vědy“ o Zelówě, dějinách a tradicích. Ve chvíli pohřební pobožnosti paprsky slunka ozářily rakev a sborový kroužek – věrné členky

evangelického sboru v Zelówě – zazpíval v češtině z Harfy sionské píseň č.18: „*Jak spěšné již miji čas, jimž zde Pán blaží nás, k večeru se spatří to, co již v jitre vykvetlo*“.

Teofil Ranš navštívil naposledy Zelůvek v roce 2009. Když jsem před několika lety navštívil pana Teofila v Novém Boru, sedl si na lavičku před domem a slzy se objevily v jeho očích, když zavzpomínal na léta, která uletěla jako jarní květ. Při vzpomínce na rodný dům a mládí si jenom zazpíval: „*Už se nevrátí pohádka mládí*“.

Jen sosnový les, sázený rukou českých obyvatel Zelůvku vyrostl. A dnes jen šumem svých větvíček vzpomíná minulých let. Už tady nejsou ti, kteří ten les navštěvovali, dbali o něho, a také tam, na paloučku, vyznávali-svěřovali si svou lásku. Už ten lesíček neuslyší písniček z Moravy, Slovenska, z Čech, které jsou tak prostinké, ale nejhezčí ze všech.

Jaroslav Stejskal

JAK JSME SE UČILI

Již jako malí chlapci jsme s bratrem hodně četli. Sestra Věruška nemohla, protože špatně viděla a přišlo se na to hodně pozdě. Byla to tenkrát pro ni hrozná nevýhoda a brýle dostala až v roce 1945 – 14 dioptrií. Přečetl jsem všechno, co mi přišlo do ruky, detektivky, kovbojky, mayovky, jediné dívčí románky jsem nečetl. Měl jsem možnost si přečíst chlapecký dobrodružný román od J. Vernea Dva roky prázdnin, 15 chlapců – nejstaršímu bylo 14 roků, se ocitlo na rozbouřeném moři a ztroskotalo na pobřeží neznámého ostrova. Nakonec po velkých, nebezpečných dobrodružstvích se zachránili a šťastně se vrátili k rodičům. Uvědomil jsem si, že nám, dětem z kraje Warta, umožnil Hitler celoživotní prázdniny; naštěstí trvaly jenom 5 roků.

Naše dobrodružství byla poněkud odlišná, než chlapců z Verneova románu. Zákaz školní docházky se týkal Poláků a Čechů, Židů se to vlastně netýkalo, protože ti byli odsouzeni k smrti a jenom malá část se zázrakem (jako

v zelóvském okolí) zachránila. Ti, co se zachránili, zůstali bez příbuzných, bez přátel, bez minulosti – byli poznamenáni svými strašnými zkušenostmi do konce života. Vzpomínám si, že na začátku okupace nás pozvali do německé školy. Asi týden jsme se učili zpívat německou hymnu a při vstoupení učitelky do třídy jsme museli hajlovat. Po týdnu zavolali rodiče, aby podepsali volkslistu, naši nepodepsali a to byl také důvod, proč jsme měli tak dlouhé prázdniny. Když jsem se o tom bavil s bratrem a sestrou, nepamatovali jsme si, zda už se tatínek tehdy vrátil ze zajetí.

V každém případě v rodině nebyly rozpory, zda podepsat a bylo také samozřejmé, že na podpis volkslisty se dívalo jako na zradu. V naší rodině jediné otcova sestřenice, která měla za manžela Němce, podepsala volkslistu a přišla přesvědčovat tátu, aby si nešlapal po štěstí, že takovou příležitost už mít nebude, že může dostat až 75% německého občanství. Měli jsme asi protekci, že nás tak vysoko ocenili, snad proto, že prabába byla Němka. Přes všechny potíže nám dětem školní rok začal. Stará Marková (kdysi měli obchod), vyhrabala staré, zažloutlé sešity, ty nám darovala, kdesi se sehnala tabulka, křída a pár tužek a domácí universita mohla začít. Vůbec jsme nevěděli, že je to zakázané a že později za domácí vyučování byly nejpřísnější tresty.

Začala nás učit gymnasistka Věra Pospíšilová ze Šárů (později Veselovská). Jak dlouho nás učila, si nepamatuji, snad půl roku. Skončilo to malou násobilkou. Při posledním vyučování nás někdo varoval, že chodí po domech kontrola. Učební pomůcky se schovaly, obrátily jsme židle a stoličky a hráli si na vojáky. Naštěstí to byla hospodářská kontrola, která pátrala po nepovoleném chovu domácích zvířat, výrobě másla a podobně. Prohledali stavení a odešli. Pro nás to byl konec pravidelného vyučování.

Dále nás učila maminka, (ukončila 3 třídy – každá třída v jiném jazyce). Učební četba byly knihy: Ferdův slabikář s broukem Pytlíkem, ilustrovaný Sekorou. Také z Bible jsme

se učili. Zlaté texty do nedělní školy a kancionálky mě naučily slabikovat, moc jsem se při zpěvu vytahoval a koukal okolo sebe, zda si toho konečně někdo všimne, že už umím číst. Hodně jsme četli Karafiátovy Broučky a Hýtu a Batula. Jinou četbu jsme sháněli u známých. Při výuce pomáhal také bratr, ten měl také 3 třídy, ale toho jsme moc neposlouchali. Po té hospodářské kontrole jsme měli zase prázdniny.

Dobrodružství jsme moc nezažili, snad jednou v létě měli Hitlerjugend výchovně-zábavné hry, kdy chytali všechny neněmecké děti. Sestru Věrušku a mě chytili, bratr jim utekl. Byl v našem okolí nejrychlejší, na něj nestačili ani čistokrevní árijci. Vedli nás prostředkem silnice po „bruku“ (dláždění – kočí hlavy) jako trestance až na rynek, kde jsme každý dostal rezatý hřebík a od rána do večera v červencovém parnu jsme vydlabávali mezi kameny trávu a hitlerjugend stáli nad námi v uniformách, přesných kopiích NSDAP. Chovali se přesně jako dozorcí v koncentračních táborech.

Další prázdninová událost, která by se mohla nazvat dobrodružstvím, byl zákaz vypouštění slepic z kurníků. Sestra Věruška a já jsme dostali párek „liliputek“, to jsou malé slípky, o něco málo větší než holubi, dokonce mohou na krátké vzdálenosti létat. Proto jsme museli slepice „pást“. Bratr hlídal na ulici daleko před domem, a když šla kontrola, tak přiběhl a my jsme slepice zahrnali buď do stodoly, kurníku nebo do chléva. Tentokrát, přestože jsme měli dost času, nepodařilo se nám schovat ty dvě potvůrky slepičky. Kontrolu prováděla německá policie a když slepici objevila, tak ji zastřelila. Slepice se musela zanešt na „postarunek“ (policejní stanice) a za každý výstřel zaplatit 5 marek. V ten den bylo u nás na dvoře Boží dopuštění, střílelo se jako u Verdunu, „liliputky“ lítaly po střeše domu jako holubi, lítalo z nich peří a my do toho se sestrou velmi nahlas brečeli a báli se o svoje slepice, i co tomu řeknou rodiče, že jsme špatně hlídali. Nakonec liliputky vyhrály a žandarmi to vzdali. Bylo to na začátku války a myslím si, že to byl tenkrát první neúspěch německých zbraní. Nějaký soused lidumil

nahlásil, že on musel odnésti slepici na stanici a zaplatit za výstřely a my nic. Museli jsme dodatečně zaplatit za střelbu. Zákaz vypouštění slepic na dvůr byl údajně proto, že roznášejí nemoci. Zajímavé bylo, že německé slepice nemoci neroznášely, snad jenom zanášely.

Všechny ty válečné vzpomínky z dětství vypadají jako kdybychom kdovíjak trpěli, ale bylo to stejné jako u jiných dětí, hráli jsme si svoje dětské hry a prožívali svoje radosti a někdy jsme měli s dospělými i starosti – válka neválka, Stalingrad nestalingrad. Dokonce si myslím, že náš dětský život byl bohatší a bezstarostnější než povinnosti, které se valí na naše pravnučky.

Musím se vrátit k tomu, jak došlo i na naši povinnou školní docházku. Po příchodu Rudé armády začaly fungovat úřady, společenské organizace, tedy i školy. Nastoupil jsem do třetí třídy. My Češi jsme měli výhodu, že jsme uměli číst a psát – co nás naučili rodiče, byla to snad tradice ze staré vlasti. Ve škole jsem seděl v poslední lavici s polským žákem, který neměl takové rodinné zázemí a musel se učit všechno od začátku. Neustále jsme se pošťuchovali a na chodbě i prali. Dokonce mi nadával „Bejmoku idž sobie do Pragy“. To byl jeden z důvodů, proč jsem před odjezdem do ČSR do školy už nenastoupil.

V Čechách jsme se usídlili v Černošíně u Stříbra. V Černošíně byla jenom obecná škola a do měšťanské školy jsme dojížděli 12 km autobusem do Stříbra. Autobus byl ještě na dřevoplyn, v zimních měsících jsme ho museli každé ráno roztláčovat. Spolužák Tesařík přišel na to, že když se uzavře záklopka proudění vzduchu do kotle, tak se motor nenastartuje. Na ucpání stačila stará punčocha. Když pak šel řidič zkontrolovat kotel, tak se punčocha vytáhla a my jsme ten den nemuseli do školy. To se podařilo asi dvakrát, po třetí to skončilo velkým výpraskem. To roztláčování skončilo tragédií, jeden z žáků spadl pod kola autobusu – to se událo později, když jsme již bydleli v Novém Městě.

Mnohokrát se stalo, že jsme se museli sami dopravit ze školy. Nejrychleji to šlo stopem, dokud byla ještě přítomná americká armáda.

Většinou nám zastavovali řidiči „džípů“ – válečný osobák. Jezdili na tehdejší poměry rychle, zvláště černošští vojáci. To vozidlo nemá dveře, místo dveří je otvor, který je uzavřen konopným lanem. Každá cesta s Američany byla dobrodružstvím. Při jedné cestě jsem vyskočil po zastavení z auta a než jsem stačil sebrat pytlík s učením, tak mi voják odjel i s učením, ve kterém jsem měl krásný červený dřevěný penál, se kterým jsem se ve třídě vytahoval.

Po odjezdu Američanů nám zastavovali ochotně i naši řidiči. Za necelý rok jsem šel těch 12 km ze školy jenom jednou. Začátky mého „školničení“ byly ještě horší než v polské škole. Tam jsem vynikal a tady jsem byl první pololetí hodnocen jenom z dějepisu a ruského jazyka. Byl jsem jediný ve třídě, co uměl azbuku a trochu slabikovat. Bylo to zásluhou strýčka Mazánka, který odjel s rodinou z Volyně před blížící se frontou a nečekal, až ho jako bývalého majitele prosperujícího textilního obchodu odvelí na Sibiř. Za pár měsíců nás naučil ruskou abecedu. Z ostatních předmětů jsem měl napsáno – pro neznalost vyučujícího jazyka neklasifikován. Na výroční vysvědčení jsem měl pět čtyřek, nechali mě projít do druhé třídy. To bylo ve školním roce 1945-46. Neměl jsem problémy jenom s učením – byli jsme jiní, lišili jsme se od ostatních – nejen zelvským nářečím, ale hlavně naše válečné zkušenosti nás činily staršími a naopak školní znalosti byly podprůměrné.

Během vyučování jsme o hlavní přestávce dostávali od UNRY kakao s rohlíkem a když jsme čekali až na nás přijde řada, jsem se popral, a to velice surově. Hrozila mi horší známka z mravů, protože jsem neřekl při vyšetřování důvod rvačky. Druhý den se situace opakovala, a to už hrozilo ředitelské vyšetřování. Někdo z přihlížejících žáků řekl paní učitelce Českové, že mi bylo nadáváno do špinavých Poláků. Vyšetřování bylo zastaveno. Nevím, jak to paní učitelka dokázala, ale podobné nadávky jsem už ve škole neslyšel. Podobné zkušenosti měl i bratr. Styděli jsme se o tom mluvit, až asi po šedesáti letech jsme na to při

rodinné sešlosti zavzpomínali a přiznali si, že vlast není tak růžová, jak jsme si ji vysnili.

Po květnových volbách, které vyhráli komunisté, tatínek rozhodl, že vrátíme hospodářství, protože komunisté brzy utvoří kolchozy. Hospodářství jsme předali v lepším stavu, než jsme ho přebírali od původních majitelů. Proto jsme se mohli okamžitě po prázdninách přestěhovat do Nového Města pod Smrkem. V nové škole bylo ve třídě několik německých žáků, „zdejších“ (Čechů) a zelováků. Kvůli původu již spory nevznikaly. V dalších třídách jsem měl trojku z chemie (průběžně) a vyznamenání, dokonce jsem byl v poslední třídě starostou. To byla moje nejvyšší politická funkce, která mohla skončit tragicky. Po úmrtí prezidenta E. Beneše a zvolení Gottwalda, školník ve všech třídách zavěsil nového prezidenta, a já z pozice nejvyšší funkce ve třídě, jsem vrátil na stěnu portrét prezidenta Beneše na jeho původní místo. Bylo z toho velké vyšetřování a školník, který byl i členem akčního výboru, navrhoval celou věc předat bezpečnosti. Změnil ale názor, když zjistil, že mi pomáhala jeho neteř Marie Jakubcová. Podávala mi obraz a přidržovala na stole židli, abych nespádl. Proto jsem byl předvolán na kobereček k řediteli Čermákovi, který byl legionář, ale komunista. Ten řekl asi toto: ty blbče, víš co jsi mohl způsobit rodičům? Králové se střídali, prezidenti se mění a ty na tom nic nezměníš a dej si pozor, ať se nedostaneš do dalšího maléru, to už by tak lehce neprošlo. Byl to svérázný a velmi hodný člověk. Tak skončil můj anarchistický atentát na Klementa Gottwalda.

Josef Mundil

MŮJ BRATR JIŘÍ TOMEŠ (25. 8. 1924 – 10. 2. 2014)

Své vzpomínky na Michalovku na Volyni, jakýsi sumář z vlastních i sestřiných deníků, uvedl Jiří citací z 3. kapitoly knihy Kazatel: „Všechno má určenou chvíli a veškeré dění pod nebem svůj čas: je čas rození a umírání, čas sázet i čas trhat, čas plakat i čas smát se,

čas truchlit i čas poskakovat...“ a nakonec „čas boje i čas pokoje“. Všechna tato období (tyto časy) Jiří prožil. Pocit, který ho provázel celý život, v dobách dobrých i zlých, vyjadřuje verš ze Žalmu 73, který byl uveden na oznámení o jeho odchodu: „Mně v Boží blízkosti je dobře.“ Je to mimochodem verš, o kterém si Jiří před devíti lety do deníku poznamenal, že by se hodil na parte.

Jsem vděčna, že mi byl dán dostatečný prostor pro tuto vzpomínku, protože – jak už jsem uvedla jinde – je opravdu těžké vystihnout v několika desítkách řádků tak mnohovrstevnatého, a přitom nadmíru skromného člověka. Navíc je to svědectví o někom, kdo byl úzce spjat s mým životem a já bych ráda co nejvěrněji vykreslila jeho obraz. Vlastně mi v tom dost sám pomohl, protože si od raného mládí psal deník a nevynechal, ani když byl hospitalizován poslední dny v nemocnici.

Životní pouť Jiřího začala 25. srpna 1924 v Zelově, kde byl náš otec tenkrát učitelem náboženství a varhaníkem. V roce 1934 byl tatínek povolán za kazatele evangelického reformovaného sboru na Michalovce. To je důležitá životní etapa, protože vliv rodičů, jejich víra a vztah k lidem formovaly jeho osobnost po všech stránkách. Byli jsme – a to nejen v naší rodině – vedeni k vlastenectví, které později vyústilo ke spontánnímu vstupu Jiřího do tvořícího se Československého armádního sboru. Daleko, daleko později, v projevu ke Dni válečných veteránů, řekl (už v hodnosti poručíka) toto: „Kdysi jsem se s ostatními volyňskými Čechy spontánně hlásil ke vznikajícímu československému vojsku, a to jen proto, abych pomohl našemu národu ke svobodě. Byli jsme mladí a nezkušení. V Československé republice nikdo z nás, až na výjimky, nebyl. A přece jsme chtěli osvobodovat zem, kterou jsme nikdy neviděli. Nepochopitelné vlastenectví, ale ryzí. Kdo z nás snil o nějaké náhradě? Jen jediné bylo jasné: buď přejdeme nebo padneme.“

Ve čtrnácti letech si Jiří zapisuje do deníku: „Jak je ten svět krásný! Žel krásně to

vypadá jen na povrchu. V srdci mám bolest, když si uvědomím ty hrůzy ve světě a okleštěné Československo.“ V patnácti letech vděčně konstatuje, že přijal Boha za svého Pána, a o rok později si zapsal: „Zatoužil jsem po tom, abych se stal také kazatelem Slova Božího, zasvětit se cele jeho službě. Ale to musím být pevný ve víře.“ Zatím patřil mezi učitele v nedělní škole, a když v roce 1943 byla vlivem války nouze o učitele v obecní škole, předstoupil před žáky v první třídě.

6. ledna 1944, měsíc před odvody, si vytáhl novoroční heslo z Izaiáše 43, 2, které mu jistě bylo v tom následujícím roce velkou posilou: „Když půjdeš přes vody, s tebou budu, pakli přes řeky, nepřikvačí tě; půjdeš-li přes oheň, nespálíš se, aniž plamen chytí se tebe.“

Obsazení Volyně sovětskou armádou vytvořilo předpoklady pro vstup naší české menšiny do československých jednotek v Sovětském svazu, a tak se utvořil 1. československý armádní sbor; Jiří patřil do 3. československé samostatné brigády.

Myslím, že byl na všechny budoucí válečné útrapy tělesně dobře připraven. Když v jeho deníku čtu, jaké těžkosti provázely jeho studijní léta, tak si myslím, že nikdo z dnešních studentů by něco takového nechtěl podstupovat: jízdy na nepřiliš dobrém kole, většinou po blátivých cestách, desítky nachozených kilometrů, když za války zabrali vojáci nejen koně, ale i kola, v zimě mrazy až 25 stupňů.

Při cestě vlakem do důstojnického kurzu utrpěl první ztrátu. V tvrdém spánku mu někdo zpod hlavy vytáhl kufřík se všemi jeho věcmi; nejvíce ale želel ztráty Bible a zpěvníku. Po absolvování narukoval rovnou na frontu jako pobočník velitele a průzkumník. Kreslí zpravodajské mapy, náčrty a panoramata. Ke kreslení a orientaci měl přirozené nadání, které daleko později velmi oceňovaly a využívaly jeho děti a vnoučata. Netrpělivě jsme čekali každý jeho dopis nebo lístek; snažil se i v nelehkých podmínkách psát co nejvíce, protože věděl, že ne všechna korespondence dojde. Dodnes nemohu pochopit –

po přečtení jeho válečného deníku – že vůbec něco došlo. Projevoval stále zájem o dění ve sboru a samozřejmě v rodině.

Válka skončila a 17. května 1945 s ostatními důstojníky vyjíždí Jiří na koni do centra Prahy a je účastníkem defilé před prezidentem republiky. Praha vítala 1. československý armádní sbor.

Začíná další životní etapa. Ještě ve vojenském stejnokroji se Jiří hlásí ke studiu na tehdejší Husově bohoslovecké fakultě. Nejprve ovšem absolvoval „vojenskou maturitu“, jakési uzavření gymnaziálních studií na Volyni. Rád vzpomínal na společný život studentů bohosloví v Jirchářích a na své profesory.

Není divu, že místem, kde byl v roce 1950 ordinován za kazatele, byla Chotiněves, kde se po repatriaci usadili obyvatelé Českého Boratína, rodiště naší maminky, jediné vesnice, která po návratu z Volyně zůstala pohromadě.

Vsetín byl nejen místem, kde si Jiří „odbyvá“ vikariát, ale také začátkem manželského života, protože tam se setkal se svou budoucí ženou Vlastou. Tam byli také oddáni a šli spolu životem šedesát dvě léta a podle svědectví jejich tří dětí a všech, kteří je znali, tvořili jednu manželskou bytost spojenou v službě Bohu a lidem. Vlasta byla osobou, bez níž si Jiří svoji každodenní existenci nedovedl představit. Vděčnost za její lásku a podporu zaznívá i v jeho denících.

První samostatnou a nanejvýš náročnou práci začal v Liběchově, v pohraničním sboru. Padesátá léta byla zvláště pro věřící velmi složitá, a tak tam už celá rodina prožívá nsnadnou dobu pronásledování církve i osobní, dobu ústrků a chudoby, ale také přátelství ve sboru i některých lidí mimo sbor.

O něco příznivější situaci zažívá Jiří s rodinou na dalším místě svého působení, ve Strmilově. Jako pevná nit táhnoucí se jeho životem je neustálá pomoc druhým. V těch letech uvolnění se daří navázat kontakty v cizině (Německo, Nizozemsko), a díky tomu je možná i účinná pomoc přátelům a sborům na Ukrajině. Na žádost prof. Zdeňka

Matějčka přijímají do pěstounské péče chlapce z romské komunity – velká zkouška pro celou rodinu.

Navzdory následné normalizaci je to i krásné období setkávání i pašování literatury. Nemusím zdůrazňovat, že i Jiří, jako ostatní kazatelé, byl ostře sledován svým církevním tajemníkem, a mně nedá, abych neuvedla několik vět z „charakteristiky“, kterou pro své nadřízené vypracoval církevní tajemník z Jindřichova Hradce: „Jedná se o duchovního, který je silně nábožensky založen, i když v průběhu 2. světové války byl členem východní armády. (...) Je uzavřené povahy náboženského založení. Jeho kázání jsou vždy dobře připravena, ale v mnoha případech, i když se drží Písma, se dají všelijak vykládat.“

Poslední místo, kde Jiří zanechal nesmazatelnou stopu, byl Jimramov, kde byl také iniciátorem opravy kostela. Po nešťastném požáru těsně před dokončením, kdy sám málem přišel o život, byl i neúnavným organizátorem konečné rekonstrukce, včetně pořízení nových varhan.

Tou druhou významnou stopou je rozvíjení ekumeny. V 80. letech, kdy ekumena nebyla ještě tak „v kurzu“, byl úzký vztah s místní katolickou farností něčím mimořádným. Když čtu zprávu o požáru při generální opravě kostela v roce 1987, o tom, jak bratří katolíci přinesli hned první značnou finanční pomoc, o tom, jak se opět všichni rozhodli k přetěžké obnově toho, co bylo zničeno – vidím v tom velkou víru a zároveň plody vzájemné lásky a úcty.

V jimramovském sboru působil v letech 1982–1990 a pak se s manželkou odstěhovali do Blanska, kde jejich dům – tak jako všude předtím – byl místem otevřeným pro setkávání nejen široké rodiny, ale i členů sboru a také všech přátel z domova i ciziny. Vypůjčím si teď slova, která ve svém článku v brněnském měsíčníku „Setkávání“ napsal bratr Marek Fajman z kazatelké stanice v Blansku: „Během let strávených v Blansku byl bratr farář Tomeš oporou nám všem

v kazatelské stanici, neboť i díky němu mohla být pravidelně konána nedělní bohoslužebná shromáždění a také bylo možno zachovat biblické hodiny pro dospělé, které po určitých peripetiích našly nakonec azyl v domě manželů Tomešových. Výsadou nás blanenských bylo i to, že Večeři Páně vysluhovali dva faráři.“ Jiřího zvučný hlas už v Blansku nezazní. Zpěv byl nedílnou součástí jeho života i života víry. Bylo to pro něj stejně důležité jako dýchání.

Z toho všeho vyplývá, že byl velmi činný do posledních dnů. Zvládl i nejnovější techniku – počítač, díky němuž mohl zpracovat své deníky, doplnit je náčrtý, mapkami a fotografiemi.

Dlouho jsem zvažovala, jak svou vzpomínku na milovaného bratra ukončit. Před časem byli manželé Tomešovi pozváni do rozhlasového pořadu „A léta běží, vážení“. Paní redaktorka si všimla přívěsku, který oba měli na krku: orlí mládě se učí létat, sleduje ho starší orel, který jej chrání svými křídly. Stejně tak oni jsou kdykoli připraveni a ochotni pomoci slabším nebo postiženým lidem.

A já už jen za sebe připojím: velkou bolest nad odchodem milovaného bratra převyšuje stejně velká vděčnost za to, že mu bylo dopřáno téměř devadesát let plnohodnotného života.

SOLI DEO GLORIA.

D. Rut Nývltová

ČESKÁ REFORMACE (3)

Tolerattní dvojvěří

Teprve pod záštitou husitského krále, jímž se stal 1458 Jiřík z Poděbrad, bylo možno důrazněji u kurie žádat o potvrzení Rokycany (1462). Enea Silvio jako papež Pius II. odpověděl sice strohým prohlášením kompaktát za neplatná, podobně jako to učinil jeho předchůdce s pragmatickou sankcí z Bourges, s tím však rozdílem, že se Čechy nyní znovu dostaly do politicky a státoprávně

ohroženého postavení kacířské země. Renesanční papežství však nestačilo svůj záměr prosadit. Kompaktáta zůstala v Čechách nadále zemským zákonem, jímž byli vázáni stejně panovníci z rodu jagellonského (od 1471), jako z rodu habsburského (od 1526). Na jejich základě uzákonil dokonce sněm v Kutné Hoře r. 1485 dalekosáhlou vzájemnou toleranci husitské většiny a katolické menšiny v zemi, toleranci, která zahrnovala nejen šlechtu, ale výslovně i poddané. Páni se tehdy zavázali: „Každý z nás poddané naše v pokoji při jejich obyčeji přijímání buď pod jednou nebo pod obojí způsobou zachovati máme.“ Od dubna 1512 měl závazek platit „na věčné časy“. I když teologické zdůvodnění této tolerance se opřelo o zásadu, že víra je svobodný dar Boží, omezovalo ji prakticky na dvojí uznaný typ katolictví a odmítlo přát snášenlivost sektám, mezi něž počítána nedávno vzniklá Jednota bratrská. Jestliže však v ostatní Evropě myšlenka náboženské tolerance a úcty k přesvědčení druhého pomalu zdomácněla teprve v elitních kruzích společnosti osvícenského období, tedy až v 18. století, zabývala se česká veřejnost otázkou tolerance již o tři století dříve. Zrušením inkvizice vytvořila husitská revoluce předpoklady aspoň pro klidné soužití dvou vyznání v rámci jednoho státu. Takového vzájemně tolerantního dvojvěří, respektujícího přesvědčení lidu, nedosáhla ani evropská reformace 16. století se svou známou zásadou, že se víra lidu má řídit vírou zeměpána (*cuius regio, eius religio*).

I když od poděbradské doby utrakvistická strana nepřestávala spoluurčovat veřejný život v Čechách a na Moravě, přece s Rokycanovou smrtí (1471) rezignovala na možnost získat na kurii potvrzení vlastního husitského arcibiskupa. Postavila si v čelo církevní správy zatímního administrátora Václava Korandu, mravně přísného strážce husovského odkazu a nedávného obhájce kompaktát v Římě. Že však příliš hleděl k církvi východní, nejsa asi neochoten obnovit pokus o navázání styků s ní, pokus zmařený před

lety pádem Cařihradu do rukou Turků, byl králem r. 1497 odstaven. Nicméně jeho nástupci dál vykonávali pravomoc nad správou církve podobojí, i když na Moravě osazování far obstarávali pro značnou vzdálenost z Prahy krajští děkanové a soud ve věcech manželských si zde osobovali biskupové olomoučtí. Polovičitost a prozatímnost tohoto řešení působila ovšem vleklé rozpaky na obou stranách: utrakvistům v otázce svěcení kněží, katolíkům v otázce obsazení pražského arcibiskupství.

Více než stoletou sedisvakanci odstranilo teprve 1561 jmenování Antonína Bruse z Mohelnice, dosavadního biskupa vídeňského, na pražský metropolitní stolec. Ze strany Ferdinanda I. k němu došlo s nadějemi, jež ovšem byly v rozporu s realitou českého utrakvistického světa, který mezitím získal závažného spojence v evropské reformaci. Panovník i arcibiskup zkraje předpokládali, že stačí utrakvistům řádně světit kněze a povolit kalich, aby ostatní rozdíly časem zmizely. Kalich byl vskutku Piem IV. povolen (1564), ale utrakvistická konsistoř odmítala přijmout dekrety tridentského koncilu a 1567 si spolu se stavy vymohla vypuštění kompaktát ze zemských privilegií. Co mohlo být záštitou reformující se církve v době poděbradské a vladislavské, ukazovalo se zajisté ve chvíli, kdy reformace už šla celou Evropou, jako překážka na cestě k dosažení úplné svobody vyznání. Dvůr usiloval čelit této tendenci vymaněním konsistoře z vlivu stavovského a přeměnit ji v podřízený královský úřad (1571). Ten pak, spravován tajným katolíkem Jindřichem Dvorským, živořil v odloučenosti od nového pohybu, který strhl většinu podobojích. Za tuto většinu pak promluvila r. 1575 Česká konfese. Kdežto jeden z posledních administrátorů staré konsistoře r. 1591 své husitství odpřisáhl bez výhrad (Fabián Rezek Strakonický), dosáhnou naopak čeští evangeličtí husité spolu s Bratřími v červenci 1609 na Rudolfovi II. Majestátu. Na základě České konfese, v níž sami viděli celoreformační vyznání „víry pod obojí,

kteřáž předešlých časů odsad do okolních zemí se rozhlásila“, směli nyní vytvořit jednotnou českou církev evangelickou, zahrnuvší pod správu své konsistoře jak „podobojí dle řádu administrátorova“, tak „podobojí dle řádu seniorova“, tedy Jednotu bratrskou.

Otázka kněžství

Vrtkavost utrakvistického postavení, podmíněná jeho výchozí otevřeností ke katolické církvi, která ji arci sama odmítala, projevovala se nejcitelněji ve způsobu rekrutování a svěcení kněžstva. Svízela byla jen obcházena, podařilo-li se některým utrakvistickým kandidátům získat ordinaci v cizině cestou bezmála pokoutní, a nebyla uspokojivě vyřešena ani tehdy, když se našli katoličtí biskupové, ochotní české církvi pomoci, jak to dělal od 1482 biskup Augustin Lucian z Girandoly (+1493) nebo od 1504 modenický biskup Filip z Novavilla (1507). Otázka svěcení a kněžství vůbec obnažovala eklesiologickou nevyjasněnost pozdního utrakvismu. Je proto pochopitelné, že právě nyní se znovu a znovu zažehovala reformní horlivost neuspokojených. Vínou na bezvýhodnosti situace, do níž se tím husitství dostalo, spatřil záhy Martin Lupáč, ne bez reminiscencí na řešení tábořské, v utrakvistickém lpění na tradiční zásadě apoštolské sukcese. To byl také hlavní důvod, proč byl Lupáč oddálen z vedení církve, třebaže byl už r. 1435 zvolen jedním ze dvou Rokycanových sufragánů. Rozcházel se s ním i v pojetí kompaktát, v nichž chtěl vidět vítězství reformačních principů husitských, jejich uznání na rovině ekumenické, nikoli jen shovívavou dílčí a dočasnou koncesi, učiněnou české národní církvi. „Také nás a přispění naší pomoci vyhledávali všichni ti“, napsal r. 1458, „kdo statečně bojovali a chtěli bojovat za své právo, a všichni také od nás dostali zvláštní útěchy, když byli ve svých právech utlačováni a od vlastních lidí vyhnáni nebo jinak proti Bohu a spravedlnosti trápeni a až na dno sráženi“. V jadrných polemikách, adresovaných například i Mikuláši Kubánskému, tvořivě navázal na Husovo pojetí církve.

Svrchované normě „chebského soudce“ se mělo podrobit křesťanstvo celé. Scholastickému bohosloví nedůvěřoval výslovně, protože po jeho soudu usnadnilo příliš hladký a neproblematický přechod ke spekulativním nálezkům. Ukazoval to zvláště na způsobu, jakým školská exegeze zneškodnila pro každého křesťana závazný nárok Ježíšova kázání na hoře. I neváhal Lupáč požadovat úplné osamostatnění husitství, aby nebyl zmařen reformační model, k němuž dospělo. Toto stanovisko sblížilo stárnoucího Lupáče (+1466) s německými „věrnými bratřimi“ a také zakladatelé Jednoty bratrské v něm právem ctili svého učitele.

Přínos humanismu

S Lupáčem odešel poslední úderný utrakvistický teolog. Václav Koranda sice zručně domýšlel východiska svých předchůdců. využívaje do krajnosti poměrné svobody, nastolené sněmovním usnesením z roku 1485, ale polemikou s Jednotou bratrskou a s žateckými „věrnými bratřimi“ se oslepil pro ekumenický dosah reformačních postulátů. Kulturně účinnější bylo od sklonku 15. století úsilí utrakvistických laických vzdělanců. Seskupili se okolo Viktorina Kornela ze Všehrd (1460 – 1520) a jeho cílevědomého programu českého národního humanismu. Jeho pěstitelé osvědčovali do dvacátých let 16. století ve své košaté činnosti spisovatelské a překladatelské pozoruhodnou míru snášenlivosti i vůči Bratřím z Jednoty. Při všem příklonu k patristickým vzorům dovršili v písemnictví proměnu, nastolenou husitstvím. Ze starších literárních druhů (žánrů) zanikla už v nástupních letech hnutí husitského latinská duchovní píseň, legenda, rytířský epos a vystřídala je duchovní píseň národní, báseň propagační, reflexní a historická, postily a katechismy a nového poslání se dostalo kronikám. Zvláště zlidovělá bible a kancionál usnadnily proces zčešťování i ostatní literární tvorby, určené většinou měšťanstvu, proces, který došel později vyvrcholení v publikační činnosti Daniela Adama z Veleslavína (1546 – 1599).

Reformační vzájemnost

Není divu, že mnozí z utrakvistů, neuspokojených starými kompromisy, přejně sledovali nástup reformace v Německu, zvláště od r. 1519, kdy byl Luther, zprvu kriticky zdrženlivý k českému schizmatu, na lipské disputaci vehnán svým odpůrcem Eckem přímo do náruče Jana Husa, kacíře exkomunikovaného před více než sto lety. K husitskému podnětu ostatně poukazovali někteří Lutherovi spolupracovníci, Tomáš Müntzer pak navázal s utrakvisty osobní styk a to příznačně právě prostřednictvím města Žatce (1521), kdysi známého střediska husitsko-valdenské církve „věrných bratří“. Někdejší žatecký farář Havel Cahera se r. 1524 dokonce pokusil naroubovat luterské zásady na starší základ husitský, ale jeho překotná pražská akce, k níž získal Lutherův souhlas, žalostně ztroskotala. Hluchý ohlas mělo po dvaceti letech spojené úsilí administrátora Jana Mystopola a bývalého Českého bratra Václava Mitmánka o syntézu bohoslovných a církevních tradic utrakvistických s luterstvím melanchtonské ražby. Jeho cílem bylo osamostatnění utrakvismu jednak oplodněného učením vittenberského reformátora, jednak energicky emancipovaného od vrchnostenského dozoru a vlivu. Zatímco první bod tohoto programu vycházel vstřícní silící tendenci v lůně utrakvismu, jíž nebylo už lze natrvalo zabránit, bod druhý, nepřímou podnětený vzorem Jednoty bratrské, zaplatil Mitmánek vězněním a vyhnáním. Na podobné překážky ze strany obhájců kompaktát, už dávno nevyhovujících, narazila také snaha o rozhodné pokročení reformačním směrem, vyjádřená návrhem konfese, sepsaným r. 1562 Matoušem Kolínem z Chotěřiny (+1566). Kolín a jeho druhové postihovali, že reformační orientaci může českému husitství poskytnout právě odkaz na období, v němž převahu na sebe strhlo tábořské bohosloví. Proto se odvolal i na synod z r. 1421, v němž viděl předjímku reformačních návrhů pražských, o sto let pozdějších.

Trvaleji účinný důsledek měla až Česká konfese z r. 1575. Ačkoli se musela

z diplomatického nezbytí formálně přimknout k Augustaně jako svému vzoru, byla přece vposledku výsledkem vnitřního dialogu husitských stran navzájem, Jednotu bratrskou nevyjímaje, i jejich dotyku se světovou reformací. Text, jehož hlavním autorem byl pražský univerzitní profesor Pavel Pržáza, mohl tak být mluvčím hned několika věroúčných odstínů a po vybojování Majestátu r. 1609 se dokonce stát i mostem, po němž do Čech přecházelo také politicky angažované myšlení kalvinistické. V druhé polovině vlády Rudolfa II. (1576 – 1611) je šířila zejména generace šlechtických synků, která prošla reformovanými učiteli západní Evropy a namnoze se dala získat životním slohem hugenotských bojovníků. V r. 1618 se také vydatně uplatnila v protihabsburském povstání českých stavů.

Snášlivost programem

Rudolfův Majestát úctyhodně rozšířil prostor vzájemné snášlivosti křesťanských církví vymezený dosud v Čechách zákonem z r. 1485. V Německu legalizoval augsburský mír r. 1555 existenční právo vyznavačů podle Augsburgské konfese vedle římských katolíků a spojil toto právo se zcela netolerantní zásadou, podle níž náboženství poddaných určuje víra zeměpána. U nás Česká konfese sdružila dost širokou škálu věroúčných rozdílů s poměrně úzkostlivým šetřením vzájemných rozdílů. Bratři se přitom účinně přičinili o to, aby konfese odlišná učení výslovně nezatracovala. Sám její autor se hlásil ke všem reformačním učitelům od Luthera až po Calvinova žáka Theodora Bezu. Právem můžeme mluvit o tom, že po vydání Majestátu se staly Čechy „ostrovem snášlivosti mezi ostatními státy a knížectvími, ostrovem, v němž ani pro katolictví nebylo ze strany evangelíků postupováno s násilím“. Bratrský šlechtic Václav Budovec z Budova, který měl na vydání Majestátu lví podíl, přistupoval ke svému úkolu vyzbrojen svéráznou ekumenickou teorií, která odmítala násilné donucování ve věcech víry.

Rozdíl mezi evangelickými církvemi chápal jako analogický k rozmanitým řeholím v římské církvi. Mezi křesťany, kteří se mají navzájem bratrsky ctít, počítal i pravoslavné církve východní a vůbec všechny, kdo nezamítají učení o Boží Trojici. Proto se nedovedl smířit se sociniány a nebyl ochoten přiznat biblické východisko islámského monotheismu, jehož životní projevy seznal za pobytu v Cařihradě.

Amedeo Molnár

MALÝ PRŮVODCE VELKOU HISTORIÍ

Opět po stopách...

„Byl jsem velice překvapen s jakou ochotou, pohostinností a zájmem nás přivítali Poláci. Víím, že tomu tak vždy nebylo. Změnila se doba i názor. Tato místa jsem neprocházel poprvé, ale překvapilo mě, kolik lidí – potomků těch, kteří kdysi odešli, se zajímá o své předky.“

„I já a moje mamka moc děkujeme za super víkend, doufáme, že budou i v budoucnu podobná putování a doufáme, že se vejdem mezi účastníky. Jsem nadšen z lidí, které jsem potkal.“

„Dobrý večer milí přátelé. Zasíláme Vám několik fotografií ze zajímavého a podnětného putování po místech pobytu našich předků s velmi příjemnými lidmi a obětavými hostiteli. Díky Bohu, že jsme se mohli takového zájezdu zúčastnit a těšíme se někdy na shledanou.“

To jsou výňatky z několika písemných reakcí některých účastníků zájezdu pořádaného občanským sdružením Exulant o víkendu 10. a 11. května 2014 do bývalého Pruského Slezka, tedy do dnešního Polska. Navštívili jsme některá místa pobytu českých náboženských exulantů z poloviny 18. století. Byl to zájezd pečlivě připravený a opravdu vydařený. Bratři farář Miroslaw Jelinek a MUDr. Josef Čáp objeli všechna místa předem, navštívili patřičné úřady v místě i místní

představitel římskokatolické církve a připravili tak půdu pro přijetí i otevřeli cestu k další možné spolupráci s obcemi na Střelínsku i Bralínsku. Patří jim za to srdečný dík. Jsme ovšem vděční i bratru Mgr. Pavlu Čápovi za to, že se ujal všech organizačních záležitostí zajištění celého zájezdu.

Naše cesta začala v Pardubicích (pro některé již ve Svitavách). Celou dobu jsme měli příznivé počasí. Asi polovina účastníků se neznala, ale brzy jsme se seznámili a spřátelili. Vytvořilo se krásné společenství všech účastníků. Jen čas nás stále neúprosně popoháněl vpřed, avšak celý plánovaný program jsme nakonec zvládli v plném rozsahu a také náš návrat do Pardubic byl ještě asi čtvrt hodiny před plánovaným příjezdem, takže nikomu neujely příslušné vlaky a ještě zbylo i několik minut na loučení se před nádražím.

Prvním cílem naší cesty by Tabor Wielky (dříve Fridrichův Tábor), kde jsme v kdysi evangelickém, nyní katolickém kostele byli přivítáni zástupci místní římskokatolické církve, města Tabor Wielky i gminy Bralin a mohli jsme shlédnout záznam z úpravy bývalého, dnes pietně upraveného evangelického hřbitova v lese za městem. Měli jsme zde i prostor k společným písním, zastavení se u biblického textu a modlitbám. Pak následovalo občerstvení v kulturním domě, připravené městem. Nechybělo ani předání upomínkových předmětů. Představitelé města i gminy vyjádřili přání, aby tento zájezd byl začátkem vzájemné spolupráce mezi potomky exulantů v ČR a obcemi a organizacemi, kde na Táborsku (Bralínsku) čeští exulanti založili Fridrichův Tábor, Malý Tábor, Starý Tábor, Čermín uprostřed baldovického lesa. Na historických hřbitovech v uvedených místech jsme položili kytice a ztišili se k modlitbě nebo jsme zazpívali některou z písní ze zpěvníků, které nám organizátoři připravili. Před odjezdem do Střelína, kde jsme byli ubytováni, jsme si zvenčí prohlédli ještě mohutný mariánský dřevěný kostel "Na Pólku" pod Bralinem z r. 1711, který je perlou dřevěné architektury jižního Welkopolska.

Při příjezdu do Střelína jsme obdivovali řidičské umění řidiče autobusu, který nás dovezl bezpečně křivolakými úzkými uličkami až k hotelu uprostřed parku, kde jsme byli ubytováni, abychom odpočati strávili neděli na Střelínsku v doprovodu paní Michalské – starostky nedaleké obce Děbniki, která je potomkem českých exulantů a dosud mluví dobře česky. Za jejího doprovodu a výkladu jsme v neděli ráno navštívili evangelický hřbitov a prohlédli si Husinec a další obce. Před polednem jsme se dostali na náměstí do Střelína a z vysoké radniční věže jsme viděli nejen Střelín a blízké, ale i daleké okolí, protože byla výborná viditelnost, takže na své si mohli přijít i fotografové a obdivovatelé krajiny. Pak nás již čekal slavnostní oběd v prostorách úřadu města a gminy Strzelin na pozvání paní burmistrz Doroty Pawnuk, která nás přivítala a zajistila kromě oběda i setkání s několika Čechy, které ještě v gmině žijí. Program byl doplněn i filmem o střelínské historii, který lze najít také na internetu (www.youtube.com/watch?v=xYUfXiHybRk). Obdobný snímek o Husinci, v českém znění, lze shlédnout na www.youtube.com/watch?v=E7FaprGQsWE

Závěrečnou, důležitou částí našeho programu byla bohoslužba v historickém českém evangelickém kostele, který nyní využívá římskokatolická i evangelická reformovaná církev. Nese název Kosciól p.w. Matki Chrystusa i Św. Jana Ewangelisty a nachází se na ul. Staromiejskiej w Strzelinie (to pro ty, kteří někdy pojedou do Střelína sami). Bohoslužeb se zúčastnili nejen účastníci zájezdu, ale i místní. Kázáním sloužil zejména na základě 28. žalmu Mgr. Jan Bistranin, předseda sdružení Exulant. Zdůraznil, jak od strachu ze smrti smí Kristův následovník směřovat k chválení Pána Boha. Kristus Ježíš je skálou, podle níž se lze orientovat a která se nepohne ani v proměnách času.

Krátké rozhovory s místními, poslední fotografování, nastoupení do autobusu a odjezd směr Pardubice, abychom přijeli včas k vlakům. Na shledanou při dalších setkáních

– při říjnové konferenci v Liberci, na dalším zájezdu!

Dobroslav Stehlik

ZÁVĚREM

Činnost občanského sdružení EXULANT je financována pouze z dobrovolných příspěvků členů a příznivců. Pokud chcete na naši činnost přispět uvádíme bankovní spojení občanského sdružení Exulant: **číslo účtu 209898309, kód banky 0800**. Za Vaše dary v jakékoliv výši Vám předem děkujeme.

Jako vždy připomínáme, že podmínkou členství v našem sdružení, není osobní "příslušnost" k exilu resp. návratu. Do svých řad zveme i sympatizanty zajímaví se o naši činnost. K přihlášení se za člena stačí sdělit na adresu sdružení jméno a příjmení, datum narození, bydliště, příp. církevní příslušnost (sbor) a příp. vztah k pobělohorskému exilu (potomek, sympatizant, zájemce o historii apod.) Z každé přihlášky máme radost. Po obdržení přihlášky Vás zařadíme do adresáře pro zaslání věstníku. Pokud Vám můžeme věstník zasílat hromadně, prostřednictvím některého sboru, prosíme, dejte nám to vědět.

Prosíme, abyste nás informovali i o dalších změnách (přestěhování, úmrtí našeho člena apod.), abychom na ně mohli reagovat úpravou adresáře. Vás, kteří dostáváte věstník na svou adresu domů, prosíme, pokud nedostanete věstník do Velikonoc nebo do konce září, abyste nás informovali e-mailem na exulant@evangnet.cz nebo pozemní poštou na adresu Exulant, Jungmannova 9 – Husův dům, 110 00 PRAHA 1 – Nové Město. Stává se totiž, že nám pošta vrací některé věstníky s poznámkou "adresát neznámý", i když adresát bydlí léta na stejném místě. Ověřte si také, zda máte na své schránce čitelnou jmenovku. Noví poštovní doručovatelé vás neznají.

Prosíme také, prostudujte si návrh nových stanov podle nového občanského zákoníku a své případné připomínky či pozměňovací návrhy nám sdělte nejpozději do 10. září 2014.

Návrh stanov pro členskou schůzi 11.10.2014 v Liberci

Stanovy spolku Exulant, zapsaný spolek

(podle zákona č. 89/2012 Sb. – občanský zákoník)

I. Název

Exulant, zapsaný spolek

II. Sídlo spolku

Jungmannova 9 (Husův dům), 110 00 Praha 1 - Nové Město

III. Účel spolku

Spolek je založen pro udržování a budování historické paměti založené na odkazu pobělohorských exulantů pro víru, pro vytváření a upevňování kontaktů mezi potomky a sympatizanty pobělohorských exulantů v různých státech a pro zprostředkování spolupráce institucí a organizací zabývajících se problematikou pobělohorského exilu.

IV. Hlavní činnost spolku

Hlavní činností spolku je udržování kontaktů mezi potomky a sympatizanty pobělohorských exulantů v České republice, Polsku, Německu, Ukrajině a dalších státech, kde žijí; organizace společných akcí (seminářů, konferencí, sjezdů, dalších kulturních a společenských setkání včetně organizování tematických zájezdů), navazování kontaktů a spolupráce s institucemi a organizacemi s podobně zaměřenou činností; archivní, historická, genealogická, publikační a vydavatelská činnost spojená s tématem české reformace, proti-reformace, s pobělohorským exilem, životem v exilu, reemigrací a současným životem potomků exulantů.

Sdružení úzce spolupracuje zejména s Českobratrskou církví evangelickou, Bratrskou jednotou baptistů, Evangelickým reformovaným sborem v Zelówě, evangelickými sbory na Ukrajině (Bohemka, Veselynivka) a dalšími církevními společenstvími, historickými a kulturními institucemi.

Součástí předmětu činnosti sdružení jsou i veškeré aktivity vytvářející materiální a jiné podmínky ke splnění cíle sdružení. Vedle hlavní činnosti může spolek vyvíjet též vedlejší hospodářskou činnost spočívající v podnikání nebo jiné výdělečné činnosti, je-li její účel v podpoře hlavní činnosti nebo v hospodárném využití spolkového majetku. Zisk z činnosti spolku lze požit pouze pro spolkovou činnost, včetně správy spolku.

V. Členství

Členství ve spolku je dobrovolné. Členem spolku se může stát každá fyzická osoba starší 15 let, bez rozdílu pohlaví, vyznání, politického a sociálního zařazení, národnosti, rasy a státní příslušnosti.

Členem spolku se může stát také právnická osoba. Za právnickou osobu ve spolku jedná její statutární orgán, pokud si sama neurčí jiného zástupce.

Členství ve spolku vzniká schválením písemné přihlášky výborem spolku, který o přijetí rozhoduje na svém nejbližším zasedání po obdržení přihlášky.

Čestné členství může na návrh výboru udělit členská schůze fyzickým osobám (členům i nečlenům) za jejich mimořádné zásluhy o uskutečňování cílů spolku Exulant.

VI. Práva a povinnosti členů

Všichni členové mají právo se zúčastňovat všech pořádaných akcí, schůzí, být informováni o činnosti a pořádaných akcích, podílet se podle potřeby na činnosti, předkládat návrhy na zlepšení činnosti, řešení problémů, na pořádání akcí, být seznamováni s finanční a revizní zprávou o hospodaření spolku při členské schůzi, finančně podporovat spolek svými dary apod.

Jednací a hlasovací právo na členských schůzích mají všichni členové. Každá fyzická i právnická osoba má jeden hlas. Pasivní volební právo (být volen) mají všichni členové starší 21 let.

VII. Orgány spolku

Orgány spolku jsou:

- Členská schůze
- Výbor
- Revizní komise

VIII. Členská schůze

1) Působnost

Členská schůze je nejvyšším orgánem spolku, rozhoduje o všech otázkách týkajících se hospodaření a činnosti spolku, pokud tuto pravomoc nepřevéde na jiný orgán.

Členská schůze především:

- volí a odvolává členy orgánů spolku (včetně jejich náhradníků),
- volí předsedu spolku,
- schvaluje výroční zprávu o činnosti spolku a výsledky hospodaření za běžný rok (účetní závěrku),
- rozhoduje o změně stanov a případném zrušení spolku nebo jeho přeměně,
- uděluje čestné členství ve spolku.

2) Jednání členské schůze

Členskou schůzi svolává k zasedání výbor nejméně jedenkrát v kalendářním roce.

Výbor je povinen svolat zasedání členské schůze také tehdy, jestliže o to požádá předseda nebo se na tom usnese výbor nadpoloviční většinou nebo o svolání požádá nejméně 1/3 všech členů nebo o svolání požádají alespoň 2 členové revizní komise. Nesvolá-li výbor zasedání členské schůze do třiceti dnů po doručení podnětu, může ten, kdo podnět podal, svolat zasedání členské schůze sám.

Zasedání členské schůze se svolává nejméně 30 dnů předem prostřednictvím oznámení ve věstníku Exulant, který je zasílán všem členům a je i na internetových stránkách spolku. V oznámení o svolání členské schůze se uvede datum a místo konání a záležitosti zařazené na pořad jednání členské schůze. Členské schůze se mohou jako pozorovatelé zúčastnit i nečlenové spolku.

Členská schůze je schopná se usnášet za přítomnosti nadpoloviční většiny členů. Byla-li členská schůze řádně svolána a půl hodiny po plánovaném zahájení není přítomna nadpoloviční většina členů, je členská schůze usnášeníschopná v počtu přítomných členů.

Každý člen spolku je oprávněn účastnit se zasedání členské schůze a požadovat i dostat na něm vysvětlení záležitostí spolku.

Zasedání členské schůze zahajuje a řídí předseda spolku nebo jiný člen zvolený členskou schůzí. Kdo zasedání zahájí, ověří, zda je členská schůze schopna se usnášet. Poté zajistí volbu zapisovatele, ověřovatele zápisu a skrutátorů. Ze zasedání členské schůze se pořizuje zápis. Ze zápisu musí být patrné kdo a jak zasedání svolal, kdy a kde se konalo, kdo je zahájil a kdo je řídil, jaká usnesení členská schůze přijala a kdy a kým byl zápis vyhotoven..

Členové spolku jednají na členské schůzi buď osobně, nebo prostřednictvím svých zástupců na základě plné moci. K přijetí usnesení je zapotřebí nadpoloviční většina přítomných členů.

Hlasuje se aklamací, pokud stanovы nebo členská schůze nestanoví jinak.

IX. Výbor

Výbor je statutárním orgánem spolku. Skládá se z předsedy spolku a pěti členů výboru. Členové výboru jsou voleni a odvoláváni členskou schůzí. Předsedu spolku volí členská schůze samostatně. Členská schůze může z bývalých předsedů spolku zvolit čestného předsedu.

Členská schůze volí náhradníky výboru. Počet náhradníků není omezen.

Výbor řídí veškerou činnost spolku v souladu se stanovami a s usneseními členské schůze. Zasedání výboru svolává a řídí předseda spolku nebo v závažných případech kterýkoliv člen výboru. Výbor rozhoduje většinou hlasů svých členů. V případě rovnosti hlasů rozhoduje hlas předsedy. Na zasedání výboru jsou

zvání i náhradníci, čestný předseda a členové revizní komise, kteří mají hlas poradní. O zasedáních výboru se pořizuje záznam.

V případě neustavení výboru plní jeho funkce předseda sám.

X. Jednání jménem spolku

Jménem spolku jedná předseda spolku samostatně. Výbor může k jednání jménem spolku v určitých záležitostech pověřit i jiného svého člena nebo si může vyhradit právo jednat v určitých záležitostech jako celek.

XI. Revizní komise

Revizní komise je tříčlenná. Členové revizní komise jsou voleni a odvoláváni členskou schůzí. Členská schůze volí i jednoho náhradníka revizní komise. Ze svého středu si členové revizní komise volí předsedu. Revizní komise kontroluje veškerou činnost spolku a předkládá členské schůzi revizní zprávu s návrhem na opatření a na schválení či neschválení hospodaření.

XII. Volební období

Členové orgánů spolku jsou voleni na dobu tří let. Kandidátku pro volby připravuje výbor. Členská schůze může kandidátku doplnit. Kandidátka na členy výboru obsahuje nejméně devět jmen. Ti, kteří obdrží nadpoloviční většinu hlasů, jsou zvoleni za členy a náhradníky podle počtu získaných hlasů. Předseda se volí samostatně. Volby členů výboru i revizní komise jsou tajné.

Funkce člena orgánu spolku zaniká volbou nového člena, nejpozději však uplynutím 3 měsíců od skončení funkčního období. Opětovná volba člena orgánu je možná. Člen orgánu může z funkce odstoupit písemným prohlášením doručeným výboru spolku. Za člena orgánu, který odstoupil, případně zemřel, nastupuje náhradník s nejvyšším počtem hlasů a stává se tak řádným členem tohoto orgánu až do konce volebního období.

XIII. Hospodaření spolku

Prostředky na činnost spolku jsou hrazeny z jeho majetku. Za závazky vůči třetím osobám ručí spolek do výše svého majetku. Členové spolku neručí za jeho dluhy.

Finančními zdroji spolku jsou:

- členské příspěvky,
- jiné příspěvky, dary, odkazy jiných osob,
- výnosy sbírek,
- sponzorské dary, příspěvky a dotace z veřejných rozpočtů a fondů.

Za nakládání s majetkem spolku, realizaci ekonomických aktivit, jakož i soulad těchto aktivit se zákony, odpovídá statutární orgán spolku.

Postavení spolku jako účetní jednotky upravují obecně závazné předpisy. Účetním obdobím je kalendářní rok. Výroční zprávu dle čl. VIII. bod 1. předkládá výbor jako celek v čele s předsedou. Případná rozporná stanoviska se ve zprávě uvedou.

XIV. Vystoupení ze spolku a jeho zánik

Členství ve spolku zaniká vystoupením, případně úmrtím. Oznámení o vystoupení zašle člen písemně na adresu sídla spolku nebo jeho předsedovi. Klesne-li počet členů na dva, považuje se spolek za zaniklý. Poslední předseda sdružení, není-li ho, členové výboru nebo revizoři, učiní přiměřená opatření k likvidaci spolku. Likvidace spolku se řídí příslušnými právními předpisy.

XV. Závěrečná ustanovení

Exulant, zapsaný spolek je pokračovatelem občanského sdružení Exulant, IČ 63110385, založeného dne 10.5.1995 a registrovaného Ministerstvem vnitra ČR podle zákona č. 83/1991 Sb.

Čestné členství, udělené občanským sdružením Exulant před platností těchto stanov, platí i pro Exulant, zapsaný spolek.

Tyto stanovy byly schváleny členskou schůzí dne

Občanské sdružení Exulant srdečně zve na každoroční

K O N F E R E N C I,

kterou pravidelně pořádá pro připomenutí významných událostí z dějin české reformace, českého náboženského exilu a návratu potomků pobělohorských exulantů do staronové vlasti.

Letošní konference se uskuteční ve

**sborovém domě Bratrské jednoty baptistů v Liberci, Malé náměstí č. 7
ve dnech 11. a 12. října 2014.**

Zahájení konference bude **v sobotu 11. října v 10,00 hod.** Program bude věnován 600. výročí obnovení slavení večere Páně „pod obojí“. Po úvodních bohoslužbách zazní k tématu přednášky doc. dr. Evy Melmukové, dr. Edity Štěříkové a prof. dr. Pavla Filipiho.

V sobotu se v polední přestávce uskuteční valná hromada občanského sdružení.

Výbor občanského sdružení **EXULANT** svolává

19. VALNOU HROMADU – členskou schůzi ,

která se uskuteční

v sobotu 11. října 2014 ve 12.30 hodin

ve sborovém domě Bratrské jednoty baptistů v Liberci, Malé náměstí č. 7

s tímto programem:

1. Ustavení členské schůze (prezence, volby skrutátorů, zapisovatele a ověřovatele zápisu)
2. Zpráva o činnosti sdružení za uplynulé období
3. Zpráva o hospodaření sdružení za rok 2013 a současný stav
4. Zpráva revizní komise
5. Projednání a schválení stanov zapsaného spolku Exulant
6. Volba výboru
7. Volba revizní komise
6. Informace o připravovaných akcích sdružení
7. Diskuse, návrhy

Nemůžete-li se valné hromady zúčastnit, je vhodné, abyste písemně zmocnili jiné členy sdružení k zastupování. Připravte si podněty pro naši další činnost.

Členové současného výboru: Mgr. Jan Bistranin (předseda sdružení), MUDr. Josef Čáp, Mgr. Miroslav Jelinek, Mgr. Pavel Smetana, Ing. Dobroslav Stehlík, Jiří Šmída.

Náhradníci výboru: Rudolf Braha, Mgr. Petr Brodský, Mgr. Pavel Čáp, Ing. Alexandr Drbal, Mgr. Petr Hlaváček, Jarmila Matějková, Mgr. Vlastimil Pospíšil, Ing. Tomáš Stodola.

Současná revizní komise: Jiřina Vimpelová, Ludmila Jirsáková.

Informační věstník občanského sdružení EXULANT, vydává občanské sdružení EXULANT. Vychází 2x ročně. Sídlo občanského sdružení i redakce: Praha 1 – Nové Město, Jungmannova 9 – Husův dům, PSČ 110 00, Česká republika, http://exulant.evangnet.cz ISSN 1801-514X
